

Metodički predlošci za početno opismenjavanje u prvom i drugom razredu osnovne škole

Marjanović, Anja

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:663878>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-06**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Anja Marjanović

**METODIČKI PREDLOŠCI ZA POČETNO OPISMENJAVANJE
U PRVOM I DRUGOM RAZREDU OSNOVNE ŠKOLE**

Diplomski rad

Zagreb, srpanj 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Anja Marjanović

**METODIČKI PREDLOŠCI ZA POČETNO OPISMENJAVANJE U
PRVOM I DRUGOM RAZREDU OSNOVNE ŠKOLE**

Diplomski rad

Mentor rada:

doc. dr. sc. Martina Kolar Billege

Zagreb, srpanj 2022.

SADRŽAJ

1. Uvod	2
2. Početno opismenjavanje - metodički pristup početnom čitanju i pisanju	3
2.1. Početno čitanje i pisanje - posebnost i interdisciplinarnost područja.....	4
2.2. Metodika početnog čitanja i pisanja - teorijska utemeljenost.....	5
2.3. Metodički metatekst za poučavanje početnog čitanja i pisanja	5
2.3.1. Metodički predložak	6
2.3.2. Metodički instrumentariji	6
2.3.3. Načelo teksta, sadržajne, tekstovne i stilske raznovrsnosti	7
2.3.4. Oblik metodičkog metateksta za razvoj čitalačke pismenosti	8
3. Osnovne jezične (komunikacijske) djelatnosti	10
3.1. Slušanje i govorenje	11
3.2. Čitanje.....	12
3.3. Pisanje.....	12
3.4. Razvojne etape u procesu početnog opismenjavanja	16
4. Početno opismenjavanje i Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik	18
5. Udžbenik kao metodički predložak za razvoj početnoga opismenjavanja	35
5.1. Udžbenik i Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik	37
5.2. Metodičko oblikovanje udžbenika za početno opismenjavanje (priručnici)	38
5.3. Likovno – grafičko oblikovanje udžbenika	40
6. Nastava početnog čitanja i pisanja s ciljem početnoga opismenjavanja	41
6.1. Metode u nastavnom procesu razvoja pismenosti.....	42
6.2. Metodičke strategije učenja i poučavanja početnog čitanja i pisanja.....	46
6.3. Struktura nastavnoga sata početnog čitanja i pisanja	50
6.3.1. Učenje školskih formalnih slova	50
6.3.2. Učenje školskih rukopisnih slova.....	51
7. Metodologija istraživanja	53
7.1. Cilj	53
7.2. Postupak.....	53
7.3. Uzorak	53

7.4. Problemi i hipoteze.....	54
8. Rezultati istraživanja i interpretacija rezultata	55
9. Rasprava i zaključak.....	62
10. Literatura	64

Sažetak

Početno čitanje i pisanje, kao odgojno-obrazovni ishod *Kurikuluma nastavnog predmeta Hrvatski jezik* (NN 10/2019), pojavljuje se u sva tri nastavna područja Hrvatskoga jezika (Hrvatski jezik i komunikacija, Književnost i stvaralaštvo, Kultura i medij). Početno opismenjavanje je zbog svoje složenosti i interdisciplinarnosti posebno zahtjevan proces izvođenja u nastavi. Ono se može posebno izdvojiti u svakome području nastavnog predmeta Hrvatski jezik jer je svojom pojavom temelj za razvijanje i napredak pojedinaca u cjelokupnom budućem obrazovanju. Posebno značajnu ulogu u motiviranju učenika za učenje i sudjelovanje u odgojno-obrazovnom činu početnog čitanja i pisanja ima učitelj. Učitelj, radi znanja i poznavanja metodike početnog čitanja i pisanja, može odabrati odgovarajuće i prikladne metodičke sustave, metode, strategije i postupke, sredstva i izvore poučavanja za praćenje i vrednovanje rada pojedinaca. Odgovarajući i prikladan izbor sredstava i izvora u poučavanju početnog čitanja i pisanja također djeluje na usvajanje osnovnih jezičnih djelatnosti. Proučavanjem i analizom metodičkih predložaka, koji su iznimno važni elementi za poticanje učenika na zainteresiranost u nastavnom području početnog opismenjavanja, ostvaruju se kognitivni ciljevi i pojmovi nastavnog programa. Metodički predlošci u početnicama i u udžbenicima primarnoga obrazovanja trebali bi biti u skladu s razvojnim sposobnostima učenika, njihovim jezičnim predznanjem te razvojnoj pismenosti. Sadržaj učenja i poučavanja početnog čitanja i pisanja nalazi se i objedinjen je upravo u metodičkim predlošcima i glavno je nastavno sredstvo usvajanja vještina čitanja i pisanja. Pri odabiru udžbenika i početnica važno je proučiti njihove sadržaje i provjeriti jesu li oni u skladu s načelom teksta, sadržajne, tekstovne i stilske raznovrsnosti. Uz navedeno, važno je analizirati i njihovo metodičko i likovno-grafičko oblikovanje. Upravo je zato zastupljenost metodičkih predložaka u udžbenicima s obzirom na vrstu metodičkog metateksta, temu te funkcionalne stilove predmet istraživanja ovoga rada.

Ključne riječi: početno čitanje i pisanje, metodika početnog čitanja i pisanja, metodički predložak, funkcionalni stilovi

Summary

Initial reading and writing is appearing as an educational outcome of the Croatian Language Curriculum (NN 10/2019) in all three teaching areas of the Croatian Language (Croatian Language and Communication, Literature and Creativity, Culture and Media). Due to its complexity and interdisciplinarity, initial description is a particularly demanding teaching process. It can be singled out in each area of the subject Croatian language because its appearance is the basis for the development and progress of individuals in the overall future education. Mastering the skills of reading and writing that communicate in the native language is also the acquisition of basic linguistic competences. The teacher has a particularly important role in motivating students to learn and participate in the educational act of initial reading and writing. Combining knowledge of Croatian language methodology and initial reading and writing methodology, the teacher can and is able to select appropriate systems, methods, strategies and procedures, teaching aids and resources for evaluating the work of individuals. Appropriate choice of teaching aids and resources facilitates and makes the acquisition of basic language skills interesting for students who analyze them. By studying and analyzing methodological templates, which are extremely important elements in encouraging students to be interested in the teaching area of initial literacy, cognitive goals and concepts of the curriculum are achieved. Methodological templates in textbooks should be in accordance with student's developmental abilities, prior language skills and developmental literacy. The content of learning initial reading and writing is found and united in methodological templates and is the main teaching tool for acquiring reading and writing skills. When choosing textbooks, it is important to study their contents and check whether they are adjusted with the principle of text, content, textual and stylistic diversity. It is also important to analyze their methodological and graphic design. That is why the representation of methodological templates in textbooks with regard to the type of methodological metatext, topic and functional styles is the subject of research in this paper.

Keywords: initial reading and writing, methodology of initial reading and writing, methodological template, functional styles, type and topic of the text

1. Uvod

Metodički predlošci za početno opismenjavanje u prvom i drugom razredu osnovne škole predstavljaju metodički metatekst za poučavanje početnog čitanja i pisanja kojima se ostvaruju kognitivni ciljevi i pojmovi iz nastavnog programa. Analiziranjem metodičkih predložaka, njihovih ideja, primjene i uspoređivanjem različitih predložaka, pojedinci mogu ovladati vještinama čitanja i pisanja do početne razine čitalačke pismenosti. Upravo je zbog odgojno-obrazovnog ishoda početnog opismenjavanja koji se mora ostvariti krajem drugoga razreda osnovne škole to jedno od najsloženijih i najzahtjevnijih razdoblja u cjeloživotnom obrazovanju. Učenici tijekom prvoga i drugoga razreda u potpunosti moraju ovladati vještinama čitanja i pisanja i komuniciranja na materinskom jeziku koje su temelj daljnjeg napretka u odgojno-obrazovnom procesu. Učenicima je sukladno tome potrebno pristupiti odgovarajućim metodičkim pristupom uvažavajući njihove psihofizičke mogućnosti, već stečeno znanje te iskustvo (Bežen, 2007). Metodički pristup nastavi Hrvatskog jezika koji će učenicima pomoći u prijelazu iz predškolsko u osnovnoškolsko razdoblje ostvaruje se uz odgovarajući odabir sadržaja učenja i poučavanja, odabir prikladnih metodičkih sustava, postupaka, strategija i metoda. No, sadržaj učenja i poučavanja, metodički sustavi, postupci, strategije i metode moraju biti usklađene s metodičkim stupom metodike hrvatskog jezika (Bežen, 2008). Početno opismenjavanje je proces na koji učitelji mogu neposredno djelovati prvenstveno svojim lingvističkim i komunikacijskim kompetencijama. Stručne, razvojne, sociološke i osobne kompetencije također su vještine koje bi trebao imati svaki učitelj kako bi u nastavnom procesu Hrvatskoga jezika mogao izabrati odgovarajuća nastavna i odgojno-obrazovna sredstva. Odabir udžbenika propisanih zakonom iz odobrenog popisa udžbenika jedan je od postupaka kojim se izravno utječe na razvoj početnog opismenjavanja učenika. Metodički predlošci te njihova zastupljenost u udžbenicima s obzirom na funkcionalne stilove, vrstu te temu tekstova trebali bi biti jedan od kriterija za odabir te se oni stoga uzimaju kao predmet istraživanja u ovome radu. Metodički predlošci za početno čitanje i pisanje podloga su za razvoj početne čitalačke pismenosti.

2. Početno opismenjavanje - metodički pristup početnom čitanju i pisanju

Početno čitanje i pisanje je kao element stjecanja jezičnih djelatnosti u procesu ranog učenja i poučavanja hrvatskoga jezika jedno od temeljnih istraživačkih pitanja mnogobrojnih studija. Početno opismenjavanje se u primarnome obrazovanju zbog pojavnosti složenih kognitivnih aktivnosti može opisati zahtjevnim nastavnim procesom. Temeljni cilj početnoga čitanja i pisanja je automatizirano čitanje. Automatizirano čitanje i pisanje predstavljajući razinu dosegnutosti kulture slušanja, govorenja, čitanja i pisanja završava ovladavanjem čitanja i pisanja do razine produkcije u pisanju i razumijevanja teksta u pisanju te se sukladno tome nastava početnog čitanja i pisanja treba temeljiti na mjerodavnim, prihvatljivim i odgovarajućim sadržajima koji omogućuju stjecanje komunikacijskih kompetencija na materinskom jeziku Budinski (2019). Krajnji ishod i cilj ovladavanja učenika vještinom čitanja i pisanja osnova je za napredak djeteta u daljnjem školovanju. Prema *Kurikulumu nastavnog predmeta Hrvatski jezik* (NN 10/2019) početno opismenjavanje mora biti savladano u predviđenoj vremenskoj dimenziji provedbe metodičkog čina od dvije godine.

Metodičkim pristupom odabira sadržaja poučavanja koji moraju biti u funkciji početnog opismenjavanja, prilagođenim metodama, postupcima i strategijama učenja i poučavanja uspostavlja se metodički pristup početnom čitanju i pisanju. U Bežen i Reberski (2014, str. 8-9). navode se i opisuju uporišta tog metodičkog pristupa:

- Polazi se od stvarnih psiho fizičkih mogućnosti te stečenog znanja i iskustva svakog učenika u vrijeme polaska u prvi razred.
- Organizirano učenje slova/glasova te pisanja i čitanja utemeljeno je na suvremenim spoznajama razvojne psihologije, psihologije učenja i psiholingvistike o učenju i poučavanju govora i jezika.
- Početno čitanje i pisanje zasniva se na povezanosti osnovnih jezičnih djelatnosti: slušanja, govorenja, čitanja i pisanja s krajnjom svrhom osposobljavanja djeteta za jezično komuniciranje.
- Početno učenje glasova i slova funkcionalno je povezano s prvim učenjem gramatičkih struktura i s početnim ulaženjem u jezik književnosti. Na ovom je stupnju teško razdvajati obrazovne i funkcionalne zadaće nastavnih jedinica pa su one povezane u jedinstvenu cjelinu.

- U poučavanju početnog čitanja i pisanja na hrvatskome jeziku primjenjuju se provjereni sustavi strategija i metoda: globalni, analitički, sintetički, analitičko-sintetički i integrirani i s njima usklađeni modeli, postupci i koraci.
- Poučavanje (nastava) početnog čitanja i pisanja strukturira se polazeći od reprezentativnih komunikacijskih uzoraka na osnovi kojih će učitelj stvaralački osmisliti sve ostale nastavne jedinice u okviru istog uzorka.
- Početno čitanje i pisanje utemeljeno je na novim, standardiziranim školskim slovima koje je propisao *Hrvatski pravopis* u izdanju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, a koji je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta odobrilo 2013. godine kao jedini pravopisni školski standard.
- Ovaj pristup osim nastave uključuje i brojne izvannastavne činitelje i aktivnosti (roditelji, izvannastavne aktivnosti i dr. usmjerene na uspjeh učenja), što mu daje šire značenje kompleksnog metodičkog pristupu (Bežen i Reberski, 2014).

Metodički pristup nastavi Hrvatskog jezika, a samim time i nastavi početnog čitanja i pisanja, najbolji je konceptualni put do spoznaje nastavnih sadržaja, razvoja kognitivnih i afektivnih mogućnosti učenika.

2.1. Početno čitanje i pisanje - posebnost i interdisciplinarnost područja

Specifičnost početnog čitanja i pisanja očituje se u svladavanju tehnike čitanja i pisanja slova koja je temelj za daljnji razvoj lingvističke, sociolingvističke i pragmatičke jezične kompetencije u cjelokupnom nastavnom procesu. „To je područje u kojemu se stječu znanja, sposobnosti i vještine u skladu s obilježjima jezičnog razvoja, a temelj su za funkcionalnu uporabu jezika u govoru i pismu te razvoj komunikacijske jezične kompetencije“ (Budinski, 2019, str. 5). Ono je temelj svih nastavnih područja, podloga za svladavanje svih ostalih nastavnih predmeta. Procesi mišljenja, učenja, razumijevanja simbolike, slova, glasova i riječi uz usvajanje grafomotoričkih i artikulacijskih vještina, početno opismenjavanje čine izrazito interdisciplinarnim područjem koje stoga zanimaju razne znanosti. Matične znanosti za područje nastavnog predmeta Hrvatski jezik iz kojih se uzima znanstveno provjeren sadržaj koji služi za metodičko oblikovanje i organizaciju navedenog područja su: jezikoslovlje, psihologija, psiholingvistika, znanost o likovnosti i grafemika (Bežen, 2008).

2.2. Metodika početnog čitanja i pisanja - teorijska utemeljenost

„Metodika početnog čitanja i pisanja, kao disciplina metodike hrvatskoga jezika, oblikuje sustav poučavanja u početnome čitanju i pisanju“ (Bežen i Reberski, 2014, str. 30). Etape, strategije, metode, postupci, vremenska dimenzija metodičkog čina, pripremno razdoblje učenika za početno opismenjavanje, odabir sredstava i izvora poučavanja, praćenje i vrednovanje rada pojedinaca, osiguravanje primjene standarda početnog čitanja i pisanja u nastavnoj praksi, primjena standardnih školskih slova u početnom pisanju čimbenici su oblikovanja sustava učenja i poučavanja početnog opismenjavanja (Bežen i Reberski, 2014). Važno je naglasiti suvremeni koncept metodike početnog čitanja i pisanja te način oblikovanja metodičkog sustava učenja i poučavanja početnog opismenjavanja u suvremenome odgojno-obrazovnome sustavu u skladu s kojim se modificira, prilagođava i razvija odnos samog sadržaja učenja i procesa učenja. Proučavajući odnos sadržaja i procesa početnog opismenjavanja dovodi se u pitanje kurikularno planiranje početnog čitanja i pisanja (Budinski, 2019). Upravo se suvremenim konceptom kurikularnog planiranja, provedbom kurikularnih ciljeva, sadržaja, ishoda, uvjeta i vrednovanja te primjenom metodičkih teorija može oblikovati metodički čin kojim bi pojedinci uspjeli savladati cjelokupni nastavni sadržaj. No, osnovni uvjet za provođenje metodičkog čina je utemeljenost na metodičkom stupu metodike početnog čitanja i pisanja uz odgovarajuću vremensku dimenziju za svladavanje početnog čitanja i pisanja.

2. 3. Metodički metatekst za poučavanje početnog čitanja i pisanja

Metodički metatekst za poučavanje početnog čitanja i pisanja je metodički tekst nastao kao rezultat korištenja metodičkog metajezika, specifičnog metodološkog jezika čijom se terminologijom objašnjavaju pojave u metodici. „Na predlošku svakoga teksta može nastati metatekst. Vrsta teksta uvjetovana je značajkama teksta predloška (ishodišnoga) teksta” (Rosandić, 2002, str. 183).

Bežen (2008) definira metodički metatekst kao tekst namijenjen analizi izvora znanja radi učenja programskih (nastavnih) sadržaja, njihova tumačenja i objašnjavanja te ostvarivanja ciljeva učenja. Osim navedenog, ističe i osnovne vrste metodičkog metateksta afirmirane u metodici hrvatskog jezika: metodički predložak, metodički instrumentarij, metodički priručnik, metodički esej i znanstveni rad.

2.3.1. Metodički predložak

Usvojenost odgojno-obrazovnih ishoda u kognitivnome i afektivnome području (znanja, vještina, stavova i vrijednosti) temeljna je sastavnica vrednovanja svih područja nastave Hrvatskog jezika te samim time i početnoga čitanja i pisanja. Upravo se analizom metodičkog predloška koji se smatra izvornim tekstom, postižu kognitivni ciljevi i pojmovi iz nastavnog programa (Bežen, Budinski, Kolar Billege, 2012).

„Metodički predložak je izvorni tekst čijom se analizom postižu kognitivni ciljevi. U nastavi književnosti to je npr. pjesma, prozni, dramski ili esejsistički tekst koji učitelj analizira s učenicima te pomoću njega ostvaruje neki programski zadatak (npr. učenici upoznaju pojam lirske pjesme, pripovijetke, tragedije ili književne kritike. U nastavi jezika to može biti pogodan književni tekst, ili pak posebno napisan tekst, ili didaktički strip, zasićen nekom jezičnom pojavom čijom analizom učenici tu pojavu upoznaju. Metodički je predložak u nastavi medijske kulture neko medijsko djelo (film, radio ili televizijska emisija, kazališna predstava), što, dakako, nije izvorni tekst, ali u nastavi ima ulogu i učinak metodičkog predloška. S obzirom na sadržaj, metodički se predložak, dakle, može preciznije zvati književnoumjetnički, jezičnometodički (lingvometodički) ili medijski metodički predložak” (Bežen, 2008, str. 181).

Metodički predlošci namijenjeni razvoju jezičnih kompetencija moraju poticati prenošenje prikladnih komunikacijskih poruka, poticati sudjelovanje učenika u komunikacijskom procesu, poticati da se učenici doživljajno povežu s pročitanim tekstom te osim toga poticati na aktivno sudjelovanje u procesu početnog opismenjavanja. Analiziranjem ideje teksta, primjenom teksta i uspoređivanjem različitih vrsta tekstova učenici uz pomoć učitelja mogu ovladati vještinama čitanja i pisanja do početne razine čitalačke pismenosti.

2.3.2. Metodički instrumentariji

Analizom metodičkog instrumentarija kao izvora znanja, također se postižu kognitivni ciljevi te određeni programski zadatci. Metodički instrumentarij je vrsta metodičkog teksta s kojim se susrećemo ne samo u udžbenicima, već i u drugim izvorima i sredstvima učenja. „To je metodički tekst kojim se učenik (i učitelj) vode do spoznaje željenog pojma ili procesa iz nastavnog programa u postupku analize metodičkog predloška“ (Bežen, 2008, str. 181). Metodički instrumentariji složeni su metodički tekstovi koji obuhvaćaju pitanja za analizu na nastavnom satu,

pitanja za samostalni rad učenika, dodatne zadatke za darovite učenike, ali i one s poteškoćama u razvoju. Osim navedenog, mogu sadržavati i likovne ilustracije, životopise pisaca te misaone karte.

„Metodički instrumentarij u čitanci - udžbeniku usmjeren je na motivaciju za primanje (repciju) teksta, interpretaciju, usustavljanje spoznaja i poticanje samostalne stvaralačke i istraživačke djelatnosti učenika“ (Rosandić, 2005, str. 165). Pomoću sastavnica metodičkih instrumentarija u početnicama, moguće je i potrebno svim učenicima omogućiti vođenje kroz složeni proces učenja čitanja i pisanja. Prikladno analiziranje metodičkih predložaka pomoću metodičkog instrumentarija mora učenike motivirati na doživljajno-spoznajnoj razini kako bi se u potpunosti mogli posvetiti razvijanju svojih komunikacijskih djelatnosti na materinskome jeziku. Također, metodički instrumentariji u radnim udžbenicima za početno opismenjavanje moraju biti primjereni i usklađeni s doživljajno-spoznajnim mogućnostima, odnosno s recepcijskim sposobnostima učenika. (Rosandić, 2005). „Recepcijska spremnost obuhvaća stečeno životno iskustvo koje korespondira s tematsko-idejnom razinom teksta, čitateljsko, literarno, intelektualno iskustvo, znanje i sposobnosti“ (Rosandić, 2005, str. 166).

2.3.3. Načelo teksta, sadržajne, tekstovne i stilske raznovrsnosti

Svrha je nastave prema Težaku (1996) stvaranje uspješnih govorenih i pisanih tekstova koji su jezična osnovica za samo razmatranje pojavnosti jezika te za njegovu stvaralačku upotrebu. Tekst je izvorište nastave Hrvatskoga jezika te je osim navedenog polazište analiziranja, interpretiranja, iščitavanja i bilo kojih lingvističkih pojava čime se može objasniti uzajamno djelovanje nastave Hrvatskog jezika i teksta. Sukladno tome, učitelj ima vrlo važnu ulogu u biranju metodičkih tekstova koji prema Težaku (1996) moraju zadovoljiti sljedeće kriterije:

- Tekst mora biti cjelovit kako bi se riječi i njihovi oblici, ukoliko je tekst skraćen ili je podvrgnut oblikovanju, mogle shvatiti kao sveobuhvatna smisljena cjelina.
- Tekst mora biti obogaćen pojmovima i činjenicama usklađenim s nastavnom jedinicom koja se tada obrađuje, kako bi učenici na temelju danih primjera sami mogli doći do paradigme.
- Tekst mora biti namijenjen i usklađen s razvojnim sposobnostima učenika, ali i ciljevima nastavnoga sata.
- Tekst mora biti prirodan, odnosno logičan, gramatički, pravopisno i stilski ispravan.

- Tekst mora biti kratak kako bi se njegovim analiziranjem uspjeli ostvariti svi odgojno-obrazovni ishodi nastavnog sata.

Težak (1996) i Rosandić (2005) ističu važnost odabira primjerenih tekstova prema doživljajno-spoznajnim mogućnostima učenika. „U određivanju primjerenosti teksta doživljajno-spoznajnim mogućnostima učenika/učenice uzimaju se u obzir: tema, idejne poruke, vrsta teksta, jezik i stil“ (Rosandić, 2005, str. 166). Osim načela teksta, Težak (1996) naglašava i važnost upotrebe načela sadržajne, tekstovne i stilske raznovrsnosti. Učenici se na samom početku ranog učenja i poučavanja hrvatskog jezika moraju upoznati i u nastavnom procesu susresti sa raznovrsnim metodičkim metatekstovima, njihovim raznolikim sadržajima, ali i funkcionalnim stilovima metodičkih predložaka u usmenom ili pismenom obliku. Primjena navedenog načela prilikom odabira primjerenosti tekstova trebala bi se koristiti posebno u razdoblju početnog opismenjavanja jer je upravo u tom razdoblju osnovnoškolskog obrazovanja temeljna zadaća učitelja motivirati i zainteresirati učenike za usvajanje materinskog jezika i osnovnih komunikacijskih vještina.

2.3.4. Oblik metodičkog metateksta za razvoj čitalačke pismenosti

„Čitalačka pismenost definirana je u PISA-i kao: razumijevanje korištenje i promišljanje o pisanim tekstovima radi postizanja osobnih ciljeva, razvoja znanja i potencijala te sudjelovanja u društvu“ (NCVVO, 2000, str. 24). Čitalačka pismenost ne predstavlja samo usvojenost vještina čitanja i pisanja, nego skup znanja, vještina i strategija koje se razvijaju tijekom cijeloga života. „Čitalačka pismenost predstavlja značajnu ulogu na putu cjeloživotnoga obrazovanja. Razvijenost razine čitalačke pismenosti utječe na razine drugih obrazovnih pismenosti pojedinaca. Razvoj čitalačke pismenosti jedan je od temeljnih ciljeva obrazovanja koje osigurava obvezno školovanje“ (Wildová, 2014, str. 334).

Promišljanje o sadržaju i obliku teksta uz razvijanje širokog općeg razumijevanja, pronalaženje podataka i tumačenje čini pet elemenata čitalačke pismenosti. Aspekti promišljanja o obliku i sadržaju teksta zahtijevaju od učenika da podatke koje su proučavali u metodičkim metatekstovima povežu s već postojećim znanjem o navedenim podacima. Osim toga, oni od pojedinaca očekuju da pomoću objektivnog stajališta razviju mogućnost procjenjivanja kvalitete i primjerenosti pročitana teksta (NCVVO, 2000).

„Osnovu organizacije procjene čitalačke pismenosti čini razlika između neprekinutih i isprekidanih tekstova” (NCVVO , 2000, str. 26). Neprekinuti tekstovi napisani su samo u proznom obliku te su oni klasificirani po autorovoj namjeri, dok se tipovi isprekidanih tekstova razlikuju po obliku te su time klasificirani prema svojoj strukturi.

Prema (NCVVO , 2000, str. 26) tipove neprekinutih tekstova korištenih u PISA-i čine:

Opis se odnosi na svojstva objekata u prostoru te obično daje odgovor na pitanja “što”.

Pripovijedanje se odnosi na svojstva objekata u vremenu te obično daju odgovor na pitanje “kada” ili “kojim slijedom”.

Objašnjavanje navodi podatke kao složene koncepte ili mentalne konstrukte, ili one elemente na koje se koncepti ili mentalni konstrukti mogu raščlaniti. Tekst nudi objašnjenje načina na koji su sastavni elementi međusobno povezani u smislenu cjelinu i često odgovara na pitanje “kako”.

Rasprava daje prijedloge glede odnosa među konceptima ili druge vrste prijedloga. Raspravljajući tekstovi često odgovaraju na pitanja “zašto”.

Upute (ponekad nazvane i nalozi) pružaju smjernice o tome što treba činiti te uključuju postupke, pravila, propise i statute koji utvrđuju određena ponašanja.

Prema istom izvoru (str. 26-27) tipove isprekidanih tekstova iskorištenih u PISA-i čine:

Obrasci su strukturirani i oblikovani tekstovi koji od čitatelja traže da odgovori na određena pitanja na određene načine. Tipični primjeri su porezni obrasci, imigracijski obrasci, obrasci zahtjeva za izdavanje vize, obrasci prijave, statistički upitnici, itd.

Pozivi i oglasi su dokumenti izrađeni radi pozivanja čitatelja da nešto učini, odnosno da kupi robu ili usluge, prisusvuje skupovima ili sastancima, bira predstavnika za javnu funkciju, itd. Cilj tih dokumenata jest nagovaranje činitelja. Oni nešto nude i istovremeno traže i pažnju i djelovanje. Oglasi, poivi, nalozi, upozorenja i obavijesti primjeri su dokumanata takvih oblika.

Grafikoni su slikovni prikazi podataka. Koriste se u svrhu znanstvene argumentacije te prikaz javnih brojevanih i tabletnih podataka u vizualnom obliku u časopisima i novinama.

Dijagrami često prate tehničke opise (npr. prikazivanje dijelova kućanskih uređaja), objasnidbene i uputne tekstove (npr. ilustracije kako montirati kućanske uređaje). Često je korisno razlikovati dijagrame postupaka (kako nešto učiniti) od dijagrama procesa (na koji način nešto raditi).

Tablice i matrice – Tablice su matrice s recima i stupcima. U pravilu, svi unosi u svakom stupcu i svakom retku imaju ista svojstva te su na taj način oznake redaka i stupaca dio informacijske strukture teksta. Rasporedi, tablični prikazi, narudžbenice i indeksi česti su primjeri tablica.

Karte su isprekidani tekstovi koji prikazuju geografske odnose među mjestima. Postoje različiti tipovi karata. Cestovne karte bilježe udaljenost i ceste između određenih mjesta. Tematske karte pokazuju odnose među lokacijama te društvena ili fizička obilježja. (NCVVO, 2000).

Učenici će analiziranjem što većeg broja sadržajno, stilski, tematski te po oblicima različitih tekstova razviti ne samo vještine čitanja i pisanja, već znanja, vještine i strategije, odnosno čitalačku pismenost.

3. Osnovne jezične (komunikacijske) djelatnosti

Osnovna je i najvažnija zadaća predmeta Hrvatski jezik komuniciranje i sporazumijevanje učenika na materinskom jeziku (Bežen i sur., 2014). Komunikacija, odnosno sporazumijevanje jest proces izmjene poruka komunikacijskim kanalom od pošiljatelja do primatelja kojima se iskazuju misli, osjećaji i emocije, no uvažavajući i poštujući jezična pravila i zakonitosti istoga (Budinski, 2019). „Uspjeh u komuniciranju, odnosno u prenošenju poruka, na širem je području i u različitim vremenima moguć samo ako sudionici u komunikaciji upotrebljavaju zajednički jezik, a takav jezik, zajednički većem broju govornika, najčešće jednoj naciji, nazivamo standardnim jezikom“ (Alerić i Gazdić Alerić, 2013, str. 7). Komunikacija na materinskom jeziku se ostvaruje osnovnim jezičnim djelatnostima. „Osnovne su jezične djelatnosti slušanje, govorenje, čitanje i pisanje. Te se djelatnosti mogu svrstati u dvije skupine djelatnosti: djelatnosti jezične recepcije (slušanje, čitanje gledanje) i djelatnosti jezične produkcije (govorenje, pisanje, znakovanje)“ (Budinski, 2019, str. 29). Vještine slušanja i govorenja polaznici osnovne škole savladali su na zadovoljavajućoj razini i prije samog upisa u osnovnu školu dok je za složen i zahtjevan proces učenja i poučavanja čitanja i pisanja zadužena škola, odnosno odgojno-obrazovni djelatnici koji bi trebali biti ogledni primjeri govornika koji poštuju lingvističke zakonitosti materinskog jezika. „Sustavan prijenos sadržaja matičnih znanosti u nastavni diskurs (metodičkim transferom)

omogućava učinkovito učenje/poučavanje sadržaja hrvatskog jezika i ovladavanje materinskim jezikom, odnosno stjecanje jezične kompetencije“ (Kolar Billege, 2020, str. 8).

3.1. Slušanje i govorenje

„Slušanje i govorenje prvi su oblici komunikacije u svim jezicima, a čitanje i pisanje vještine su koje učenici uče“ (Slattery i Willis, 2011, prema Budinski 2019, str. 29). Slušanje i govorenje temeljne su jezične djelatnosti koje su uzajamno povezane s jezičnim djelatnostima čitanja i pisanja. Razvijenost govorenja i slušanja omogućuje učenicima učenje vještina početnog čitanja i pisanja te sukladno tome i razvijanje početne čitalačke pismenosti. Razdoblje prije polaska u školu je razdoblje koje je vrlo važno za svakoga pojedinca jer bi oni u tome razdoblju trebali savladati jezične predvještine. „Da bi dijete ovladalo vještinama čitanja i pisanja, treba usvojiti jezik te razviti i uskladiti motoriku, vidnu i slušnu obradu“ (Kuvač, 2007, str. 60).

Prema Kuvač (2007) slušna obrada je uz vidnu obradu temeljna podloga za razvoj jezika, jezičnih djelatnosti čitanja i pisanja. Autorica navodi tri razine slušne obrade kroz koje prolaze slušne informacije: slušna percepcija, slušno razlikovanje sastavnica te slušno prepoznavanje. Prva se slušna razina (slušna percepcija) odnosi na svijest o pojavnosti zvukova. Slušno razlikovanje sastavnica predstavlja sposobnost prepoznavanja i utvrđivanja sličnosti i razlika zaprimljenih slušnih informacija. Posljednja razina slušne obrade je slušno prepoznavanje. Na toj razini pojedinci različite slušne informacije (riječi, rečenice) percipiraju, razlikuju, ali i shvaćaju njihovo puno značenje (Kuvač, 2007). Slušanje je kao temeljna jezična vještina vrlo važna i za razvijanje fonološke svjesnosti koja prema Budinski (2019) predstavlja djetetovu sposobnost da prilikom govorenja razlikuje riječi kao dijelove rečenice te u njima prepoznaje rimu i slogove. Tek kada dijete ovlada navedenom svjesnosti, ono može razviti jezičnu djelatnost pisanja.

„Govor (govorenje) je sposobnost i djelatnost izricanja misli i osjećaja pomoću artikuliranih glasova i riječi“ (Bežen i Reberski, 2014, str. 17). Kontinuirani razvoj osnovne jezične djelatnosti govorenja je vrlo bitan jer uz vještinu slušanja predstavlja temelj za učenje vještina čitanja i pisanja. Govorom se ostvaruje svakodnevna međuljudska komunikacija u svrhu sporazumijevanja na materinskome jeziku. Govorna komunikacija proces je prijenosa slušnih informacija od pošiljatelja do primatelja kako bi se ostvarilo jezično sporazumijevanje. „Govor je jezična djelatnost u kojoj učenici sudjeluju u govornome činu u osmišljenim i neformalnim

komunikacijskim situacijama. Metodički postupci aktiviraju misaone jezične strukture i potiču govornu jezičnu produkciju“ (Budinski, 2019, str. 31).

Razvijenim predjezičnim sposobnostima, slušanjem i govorenjem, pojedinci imaju čvrst temelj za razvoj osnovnih jezičnih vještina čitanja i pisanja. „Jezične djelatnosti slušanja i govorenja omogućuju učeniku stjecanje jezičnoga iskustva“ (Budinski, 2019, str. 30). Učenici uz poticanje učitelja na sudjelovanje u aktivnostima slušanja i govorenja u nastavnom procesu mogu ostvariti temeljnu podlogu za razvijanje vještina čitanja i pisanja, ali time i čitalačke pismenosti.

3.2. Čitanje

Čitanje je osnovna lingvistička sposobnost, no ujedno i vještina kojom se ostvaruje komunikacijski proces između čitatelja i teksta koji se čita. Djelatnost je to kojom čitač dešifrira pisani jezik, ali istodobno i razumije svrhu napisanoga teksta. Za proces čitanja potrebno je i neizostavno da pojedinac prepozna slova, povezuje slova u riječi te riječi u smislenu tekstualnu cjelinu čiji sadržaj, smisao i značenje razumije (Budinski, 2019). Ovladavanje vještinom i sposobnosti čitanja postiže se tek kada pojedinac dosegne razinu automatiziranog čitanja, razinu najvažnijeg utjecaja na daljnji razvoj spoznavanja i razumijevanja jezika. „Čitati na suvremenome hrvatskom jeziku može samo onaj tko poznaje slova hrvatske latinice i tko vlada hrvatskim jezičnim sustavom (razumije hrvatski jezik)“. (Bežen i Reberski, 2014, str. 25).

Aktivnost čitanja, promatrajući učenike koji se prema istraživanju Budinski i Kolar Billege (2011) svrstavaju u nečitače i polučitače radi odgovarajuće razine jezičnih predvještina, posebno je zahtjevan i složen psihički proces. Čitanje je vrlo kompleksan proces jer se sastoji od nekoliko procesa (percepcija grafičkih znakova u tekstu, povezivanja grafičkih znakova, riječi, rečenice i teksta te razumijevanje pročitana) koji se prilikom čitanja odvijaju u isto vrijeme (Bežen i Reberski, 2014). Upravo zbog razlika u predjezičnim vještinama učenika potrebno je nastavu početnog čitanja i pisanja pristupiti individualizirano uvažavajući razlike kako bi se svi učenici uspjeli u određenoj vremenskoj dimenziji obogatiti osnovnom jezičnom kompetencijom koja je prema Mendešu (2009) u odgojno-obrazovnom procesu temelj za ostvarivanje znanja.

3.3. Pisanje

„Pisati u hrvatskom jeziku znači bilježiti na papiru ili čemu drugome slova, brojke ili druge znakove. Pisati znači i obraćati se komu pismeno, pismom se javljati, slati pismo ili pridonositi

pisanjem teksta. Pismo podrazumijeva sustav grafičkih znakova koji predstavljaju elemente govornog jezika (glasove, slogove i riječi) i služe za pisanje“ (Anić, 2003, prema Budinski, 2019, str. 35).

Pisanje je kao i čitanje složena i temeljna jezična vještina i sposobnost koja se uči i poučava u nastavi Hrvatskog jezika, no Mendeš (2009) tvrdi da je pisanje složenija vještina od čitanja. „U odnosu na čitanje, pisanje, kao prostorni niz slova koji treba transformirati u vremenski slijed glasova, složena je vještina te učeniku početniku zadaje veće teškoće od čitanja“ (Mendeš, 2009, str. 6). Kompleksnost procesa pisanja očituje se u usvajanju strategija i tehnika pisanja kojima se postiže samoregulacija pisanja. Grafomotorička sastavnica pisanja prvotna je komponenta koja se treba usvojiti, no poučavanje pisanja u učenicima budi i želju za pisanjem i stvaranjem vlastitih smislenih tekstova te ono tek tada u potpunosti pisanje čini uspješnim.

„Pisanje je istodobno intelektualna i motorička aktivnost koju omogućuje više vještina što se očituju u međusobnom slijedu kod pisanja određenoga slova. To su ove vještine: dugoročno pamćenje oblika slova, dugoročno pamćenje veze između slova i odgovarajućeg glasa, stjecanje motoričkih pokreta potrebnih za pisanje određenoga slova, koji se, kad se jednom steknu, kasnije automatski aktiviraju te izvođenje pisanja određenog slova“ (Čudina-Obradović, 2000, prema Bežen i Reberski, 2014, str. 22).

Prikladnim metodičkim pristupom i metodičkim postupcima početnog čitanja i pisanja obje komponente, a samim time i navedene motoričke vještine, moguće je uspješno usvojiti. Prema Beženu i Reberskom (2014) grafomotoričke vještine usvajaju se aktivnostima koje navode u autorskoj knjizi *Početno pisanje na Hrvatskome jeziku*:

- Motoričko oponašanje kojim učenici na temelju demonstracije učitelja ponavljaju postupak pisanja slova.
- Učenici proučavajući vizualno uporište prate smjer pisanja slova.
- Učenici nakon prisjećanja slova koje su promatrali, obavljaju proces pisanja istoga slova.
- Proces u kojemu se povezuje postupak dosjećanje iz prethodne etape s vizualnim uporištem.
- Mehaničko i površinsko precrtavanje slova pomoću prozirne folije.

Cilj je učitelja u nastavnom procesu svojim znanjem pisanja i čitanja u učenicima pobuditi želju za ovladavanjem istoga. Ostvarivanje čina komunikacijskog procesa na materinskom jeziku, bilo usmenog ili pismenog, trebala bi biti motivacija i želja svakog polaznika prvoga razreda. Usvajanje pismenog komunikacijskog čina i procesa na hrvatskom jeziku moguće je učenjem latinice, službenog hrvatskog pisma. Hrvatska latinica u svojoj cijelosti obuhvaća trideset slovnih znakova (dvadeset sedam slova i tri troslova), no sto osam je slovnih znakova koji se koriste prilikom čitanja i pisanja. Standardizacija hrvatskog školskog pisma izvršena je 2013. godine te su tim činom u sve udžbenike uvrštena slova školskog standardnog pisma za proces učenja i poučavanja čitanja i pisanja (Budinski, 2019). Hrvatsko školsko standardno pismo obuhvaća školsko formalno uspravno pismo (Slika 1), školsko formalno koso pismo (Slika 2), školsko rukopisno uspravno pismo (Slika 3) i školsko rukopisno koso pismo (Slika 4). Uspravno formalno školsko pismo koristi se u prvoj etapi učenja čitanja i pisanja, školsko formalno koso pismo prijelazno je pismo kojim se učenici koriste između formalnog i rukopisnog pisma, dok se uspravno i koso rukopisno pismo koriste u drugoj etapi procesa usavršavanja vještina čitanja i pisanja.

Slika 1. Školsko formalno uspravno pismo (Preuzeto iz *Hrvatski pravopis*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2013).

A B C Č Ć D Đ E F G H I J K L M N O P
R S Š T U V Z Ž D Ž L J N J Q W X Y
a b c č ć d đ e f g h i j k l m n o p r s š t u v z ž
d ž l j n j D ž L j N j q w x y

Slika 2. Školsko formalno koso pismo (Preuzeto iz *Hrvatski pravopis*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2013).

A B C Č Ć D Đ E F G H I J K L M N
O P R S Š T U V Z Ž Q W X Y
a b c č ć d đ e f g h i j k l m n o p r s š t u v z ž
d ž l j n j D ž L j N j q w x y

Slika 3. Školsko rukopisno uspravno pismo (Preuzeto iz *Hrvatski pravopis*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2013).

Slika 4. Školsko rukopisno koso pismo (Preuzeto iz *Hrvatski pravopis*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2013).

3. 4. Razvojne etape u procesu početnog opismenjavanja

Razvoj čitalačkih vještina i vještina pisanja proučavaju i razmatraju brojna istraživanja kojima je dokazano i utvrđeno da njihov razvojni početak kreće već u drugoj godini djetetova života. Predčitalačke vještine temeljna su stavka uspješnosti razvijanja čitalačkih sposobnosti te se prema Čudina-Obradović (1995) spoznaje o pojavnosti pisanog govora, prisutne u svijesti djeteta znatno prije ovladavanja vještinama čitanja i pisanja i početka procesa početnog opismenjavanja, svrstavaju u predčitalačke vještine. Predčitalačke vještine nadopunjuju se i svoj vrhunac doživljavaju čitalačkim vještinama. Čulina-Obradović (2014) uzajamno djelovanje fonemske svjesnosti, tečnosti, razumijevanja pri čitanju, rječnika te motivacije navodi i smatra osnovnim preduvjetima za razvoj čitalačke vještine.

Ovladavanje sposobnošću čitanja i pisanja, kako bi se došlo do automatizacije, provodi se u nekoliko etapa u razvoju i u nekoliko vremenskih etapa. Prema Čudina-Obradović (1995) proces čitanja odvija se u sljedećim etapama:

- Etapa cjelovitog prepoznavanja: Dijete napamet implementira značenje riječi u cijelosti i shvaća povezanost između riječi i njezina značenja. Cijela je riječ prikazana u pisanom obliku jezika te čini znak za izgovorenu riječ.
- Etapa početne glasovne analize: U ovoj etapi učenik zapaža pojedinosti slova. Nakon što je usvojilo određenu riječ napamet, primjećuje slova/glasove od kojih je riječ sastavljena.

- Etapa prevođenja slova u glas: Učenik percipira slovo kao grafički znak te ga pretvara u glas, odnosno fonem.
- Etapa prevođenja grafičkih jedinica u glasovne: Učenik je ovoj etapi već savladao vještinu čitanja te tijekom čitanja ne rastavlja napisanu riječ na manje elemente, već čita i shvaća riječ i značenje riječi kao cjelovitu i smislenu cjelinu.

Proces čitanja može se strukturirati i etapama vremenskih dimenzija. Bežen i sur. (2014) izdvajaju četiri vremenske etape vještine čitanja. Prva je etapa predškolska etapa koja traje od druge do četvrte godine djetetova života. U toj etapi dijete prepoznaje glasove, uočava glasove koji se podudaraju, može prepoznati prvi glas u riječi te ostalim glasovima nadovezati kojima nastaje smisljena cjelina glasova, zna globalno pročitati i određen broj riječi. Etapa početnog čitanja etapa je koja se odvija u prvome razredu, dijete dešifrira slova, njima slaže riječi i rečenice te razumije njihovo značenje. Prethodnoj etapi slijedi etapa usavršavanja u učenju, odvija se u drugome razredu. Tada dešifriranje postiže razinu automatizacije, učenik čitanjem uspijeva „ući u srž“ opsegom složenijeg teksta i razumije njegovo značenje. Sljedeća i posljednja etapa obuhvaća treći razred te u tom razdoblju čitanje postaje automatizirano, učenik može pročitati tekst i u potpunosti ga razumije.

Predškolska i školska etapa dvije su osnovne etape u procesu razvoja vještine pisanja. Predškolska etapa razdoblje je od druge do šeste godine djetetova života u kojoj se dijete koristi različitim grafičkim oblicima kojima pridodaje značenja. Upravo je to razdoblje vrlo važno za uspješno čitanje i pisanje jer dijete povezuje grafičke oblike (crteže, moguće i izmišljene grafeme) s govorom objašnjavajući njihovo značenje. Vremenski druga etapa razvoja pisanja povezuje se s djetetovim polaskom u školu i traje sve dok pojedinac ne usvoji vještinu samostalnog pismenog izražavanja (Bežen i Reberski, 2014). No, uz vremenske etape Čulina-Obradović (2000) izdvaja i razvojne etape procesa usvajanja pisanja:

- Slikovno pismo: Etapa koja obuhvaća razdoblje druge godine djetetova života. Dijete se služi crtežom ili šaranjem kako bi stvorio komunikacijski odnos s okolinom u kojoj se nalazi.
- Pokušaji pridavanja značenja: Dijete u ovoj etapi svoje crtačke uratke nastoji organizirati u cjelinu koja ima značenje opisa događaja.

- Pokušaji prikaza crtanjem: U ovoj etapi dijete crtežom pokušava ispričati priču. Crtačka se vještina povezuje s govorom i temeljni je čimbenik za razvoj pisanja.
- Prelazak na pokušaje pisanja standardiziranim oblicima: Dijete svojim grafičkim uratkom pokušava ispričati priču oponašajući pisanje odraslih.
- Otkrivanje slova: Roditelji i odgojitelji u ovoj etapi imaju vrlo važnu ulogu jer bi svojim osnovnim jezičnim sposobnostima (slušanje, govor, čitanje i pisanje) trebali predstavljati konzistentne predloške kako bi djeca uspjela savladati postupak pretvorbe fonema u grafeme.
- Abecedno načelo: Dijete u ovoj etapi polazi u školu te bi trebao znati upotrebljavati slovo kao oznaku sloga u riječi. Na kraju ove etape dijete umije koristiti slovnu oznaku za glas.

Učenici bi do kraja trećeg razreda trebali ovladati osnovnim sposobnostima i vještinama čitanja i pisanja do razine automatizacije (Budinski, 2019). Razina automatizacije, kako je već i rečeno, predstavlja usvojenost pisanoga jezika, sastavljanja smislenih rečenica, ali i razumijevanja pročitanooga. Tek tada možemo reći da su učenici dosegli odgovarajuću razinu usvojenosti čitanja i pisanja koja je temeljna u daljnjem razvijanju materinskog jezika.

4. Početno opismenjavanje i Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik (NN 10/2019)

U suvremenom se konceptu izvođenja odgojno-obrazovnog procesa nastavnog predmeta Hrvatski jezik svaki odgojno-obrazovni čin izvodi na temelju *Kurikuluma nastavnog predmeta Hrvatski jezik*. *Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik* (NN 10/2019) dokument je kojim su povezane sve odgojno-obrazovne odrednice čije je djelovanje uzajamno. Prema Beženu (2008) podlogu za izvođenje svakog metodičkog čina uključuju ciljevi učenja, sadržaji učenja, uvjeti učenja i ishodi učenja.

„Kurikulsko planiranje početnog čitanja i pisanja podrazumijeva organizirani proces učenja, izbor sadržaja s obzirom na svrhu i ciljeve (pisanje i čitanje velikih i malih formalnih i rukopisnih pisama), vrstu i stupanj određenih vještina (početno čitanje i početno pisanje do razine automatizacije) te sposobnosti i znanja koja će učenici razvijati i stjecati do kraja razdoblja početnog opismenjavanja“ (Budinski, 2019, str. 63).

Početno čitanje i pisanje u nastavnom kurikulumu označava odgojno-obrazovni ishod predmetnih područja jezik i komunikacija, književnost i stvaralaštvo, kultura i mediji, no najzastupljeniji je u domeni jezik i komunikacija. U tablici 1 prikazani su odgojno-obrazovni ishodi za prvi razred osnovne škole prema domenama, a koji se nalaze u dokumentu *Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije* (NN 10/2019).

A. Hrvatski jezik i komunikacija

odgojno-obrazovni ishodi	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti »doobar« na kraju razreda
<p>OŠ HJ A.1.1.</p> <p>Učenik razgovara i govori u skladu s jezičnim razvojem izražavajući svoje potrebe, misli i osjećaje.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – razgovara u skladu sa svojim interesima i potrebama poštujući interese i potrebe drugih – postavlja jednostavna pitanja – odgovara cjelovitom rečenicom – upotrebljava riječi: molim, hvala, oprost, izvoli – govori više cjelovitih rečenica tematski povezanih u cjelinu – izgovora glasove i naglašava riječi u skladu s jezičnim razvojem – točno intonira rečenicu s obzirom na priopćajnu svrhu i poredak riječi u rečenici u skladu s jezičnim razvojem i dobi – poštuje pravila uljudnoga ophođenja tijekom razgovora 	<ul style="list-style-type: none"> – započinje razgovor, postavlja pitanja i odgovara na pitanja kratkim rečenicama; samostalno se uključuje u jezičnu aktivnost govorenja te sadržajem govorenja obuhvaća zadane teme
<p>Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:</p> <ul style="list-style-type: none"> – tekstovi: pozdravljanje, upoznavanje, cjelovite rečenice kao pitanja i odgovori, više povezanih rečenica u kraći govoreni tekst. 		
<p>Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:</p> <p>Učitelj svakodnevno organizira različite igrolike jezične aktivnosti kojima potiče razgovor i sudjelovanje učenika u govornom činu.</p>		
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »doobar« na kraju razreda
<p>OŠ HJ A.1.2.</p> <p>Učenik sluša jednostavne tekstove, točno izgovara glasove, riječi i rečenice na temelju slušanoga teksta.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – sluša jednostavne tekstove iz različitih izvora – odgovara na pitanja o slušanome tekstu – postavlja pitanja o slušanome tekstu – sluša i razumije uputu i postupka prema uputi 	<ul style="list-style-type: none"> – sluša s razumijevanjem govorni/čitani tekst, točno odgovara na pitanja o sadržaju teksta uz pomoć učitelja i izgovara glasove, ogleđne i

	<ul style="list-style-type: none"> – samostalno i bez navođenja ponavlja izgovor glasova i čestih riječi te intonira rečenice s obzirom na priopćajnu svrhu – spoznaje značenje riječi na temelju vođenoga razgovora 	česte riječi i rečenice prema modelu
<p>Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:</p> <ul style="list-style-type: none"> – tekstovi: kratki jednostavni tekstovi primjereni jezičnom razvoju i dobi (radijske emisije, reklame, najave filmova i emisija, zvučni zapisi književnih tekstova). 		
<p>Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:</p> <p>Pri odabiru tekstova za učenje, poučavanje i vrednovanje valja poštovati načelo od jednostavnijega prema složenome, i to s obzirom na sadržaj, ustroj teksta, jezične strukture i rječnik. Tekstovi namijenjeni početnom opismenjavanju trebaju biti kratki, pisani razumljivim stilom i jezikom. U skladu s interesima i napretkom učenika trebaju se postupno usložnjavati. Tekstovi trebaju značenjem, smislom i sadržajem podržavati jezični razvoj učenika i početnu čitalačku pismenost. Grafičko oblikovanje teksta mora biti u skladu sa zahtjevima metodike početnoga opismenjavanja (vizualno uporište za poučavanje pisanja i čitanja).</p>		
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
<p>OŠ HJ A.1.3.</p> <p>Učenik čita tekstove primjerene početnomu opismenjavanju i jezičnome razvoju.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – razlikuje slovo od drugih znakova – prepoznaje slova – povezuje napisano slovo s glasom – povezuje glasove i slova u slogove i cjelovitu riječ te riječi u rečenicu – čita riječi, rečenice, tekstove primjereno početnomu opismenjavanju – odgovara na jednostavna pitanja nakon čitanja teksta – postavlja pitanja primjereno početnom opismenjavanju – prikazuje i čita podatke u grafičkim prikazima i tekstovima drugih nastavnih predmeta (npr. Matematika, Priroda i društvo...) 	<ul style="list-style-type: none"> – čita s razumijevanjem riječi i kratke rečenice primjerene početnomu opismenjavanju
<p>Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:</p> <ul style="list-style-type: none"> – tekstovi: kratki tekstovi primjereni početnom opismenjavanju (s riječima u kojima su naučena slova), kratki obavijesni i književni tekstovi primjereni jezičnom razvoju i dobi. 		
<p>Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:</p> <p>Učitelj stvara poticajno okruženje za čitanje. Tijekom usvajanja početnih čitateljskih vještina učenik treba svakodnevno pozornost usmjeravati na značenje i smisao pročitana, vještinu čitanja i vježbanje čitanja. Učitelj treba poučiti učenike tehnikama čitanja koje mu omogućuju točnost, pravilnu artikulaciju glasova, rečeničnu intonaciju i razumijevanje pročitana. Brzina čitanja nije presudna u procesu početnoga opismenjavanja, nego pozornost treba usmjeriti na razvoj fluentnosti u čitanju i čitateljskoj motiviranosti.</p>		
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod

		na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
OŠ HJ A.1.4. Učenik piše školskim formalnim pismom slova, riječi i kratke rečenice u skladu s jezičnim razvojem.	<ul style="list-style-type: none"> – povezuje glas s odgovarajućim slovom – razlikuje slova od drugih znakova – povezuje glasove i slova u cjelovitu riječ, a riječi u rečenicu – piše velika i mala slova školskoga formalnog pisma – prepisuje riječi i rečenice – samostalno piše riječi i rečenice samo naučenim slovima – oblikuje kratak pisani tekst primjeren početnomu opismenjavanju – piše veliko početno slovo: prva riječ u rečenici, imena i prezimena ljudi i imena naselja ili mjesta u užem okružju – piše rečenični znak na kraju rečenice 	– piše riječi i kratke rečenice slovima školskoga formalnog pisma
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:		
– tekstovi: kratki tekst od tri do pet rečenica, sadržajno i logički povezan		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:		
<p>Metodički postupci početnoga opismenjavanja: Učenik pravilno drži pisaljku u ruci, izvodi predvježbe za pisanje formalnih slova, prikazuje zadano slovo pokretom ruke ili tijela, izrađuje model zadanoga slova od različitih materijala (papir, folija, vezice, masa za modeliranje i sl.), opisuje izgled slova, sluša zadani glas i piše odgovarajuće slovo, usvaja abecedni poredak slova učenjem kroz igru i igrolikim aktivnostima, dopisuje izostavljene riječi u rečenici.</p> <p>Učenik piše velikim slovima školskoga formalnog pisma. Mala slova služe za čitanje te se ne preporučuju diktati i vježbe prepisivanja dužih tekstova malim slovima školskoga formalnog pisma. Malim slovima školskoga formalnog pisma može se napisati tek redak ili dva kao motoričku vježbu. Tijekom samostalnoga oblikovanja kratkoga teksta učenici mogu pisati nekoliko rečenica velikim i malim slovima školskoga formalnog pisma.</p>		
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
OŠ HJ A.1.5 Učenik upotrebljava riječi, sintagme i rečenice u točnome značenju u uobičajenim komunikacijskim situacijama.	<ul style="list-style-type: none"> – izabire riječi kojima razumije značenje i njima oblikuje sintagme i rečenice – traži objašnjenje za značenje riječi koje ne razumije – objašnjava vlastitim riječima značenje nepoznatih riječi nakon vođenoga razgovora – traži nepoznate riječi u dječjem rječniku poznavajući abecedni poredak riječi i čita s razumijevanjem objašnjenje značenja riječi 	–prepoznaje značenje riječi i upotrebljava ih u sintagmama i rečenicama u uobičajenim komunikacijskim situacijama

<p>Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:</p> <p>Različitim aktivnostima i strategijama čitanja (uspostavljanjem aktivnoga angažmana pri čitanju i poticanjem na postavljanje pitanja) valja razvijati aktivan rječnik učenika u skladu s jezičnim razvojem.</p>		
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
<p>OŠ HJ A.1.6.</p> <p>Učenik prepoznaje razliku između mjesnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika.</p>	<p>– prepoznaje različitost u riječima (izraznu i sadržajnu) između mjesnoga govora i standardnoga hrvatskog jezika</p>	<p>– uočava razliku između tekstova na mjesnome govoru i hrvatskome standardnom jeziku u neposrednoj životnoj stvarnosti</p>
<p>Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:</p> <p>Sadržajima i aktivnostima u ishodu promiče se očuvanje zavičajnih idioma kao kulturnoga nasljeđa. Prema načelu zavičajnosti uputno je u početnoj nastavi učeniku dopustiti slobodno izražavanje idiomom koji najbolje poznaje i kojim može slobodno i jednostavno izraziti svoje misli i osjećaje. To je iznimno važno za daljnji razvoj komunikacijske kompetencije i suzbijanje straha od jezičnoga izražavanja u metodičkoj situaciji. Preduvjet za ovladavanje hrvatskim standardnim jezikom jest uvažavanje imanentnoga jezičnog znanja učenika. Potrebno je poučiti učenike da se njihov jezik zove hrvatski jezik a pismo latinica.</p>		
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
<p>OŠ HJ A.1.7.</p> <p>Učenik prepoznaje glasovnu strukturu riječi te glasovno analizira i sintetizira riječi primjereno početnomu opismenjavanju.</p>	<p>– prepoznaje glasovnu strukturu riječi</p> <p>– uočava početni, središnji i završni glas u riječi</p> <p>– izvodi glasovnu analizu i sintezu</p> <p>– pravilno izgovora glasove i naglašava riječi primjereno početnomu opismenjavanju</p>	<p>– prepoznaje glasovnu strukturu riječi i uočava početni, središnji i završni glas u riječi te glasovno analizira i sintetizira jednosložne i dvosložne riječi</p>
<p>Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:</p> <p>U početnome čitanju i pisanju učenik dekodira slova i vježbanjem postiže automatizaciju. Učitelj se pri poučavanju koristi metodama početnoga čitanja i pisanja (globalna, analitička i sintetička).</p>		

Metodički postupci početnoga opismenjavanja: sudjeluje u metodičkim igrolikim aktivnostima u skladu s početnim opismenjavanjem, pronalazi nove uzorke riječi zasićene glasom/slovom koje se uči.		
B. Književnost i stvaralaštvo		
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
OŠ HJ B.1.1. Učenik izražava svoja zapažanja, misli i osjećaje nakon slušanja/čitanja književnoga teksta i povezuje ih s vlastitim iskustvom.	<ul style="list-style-type: none"> – govori o čemu razmišlja i kako se osjeća nakon čitanja/slušanja književnoga teksta – izražava opisane situacije i doživljeno u književnome tekstu riječima, crtežom i pokretom – izražava mišljenje o postupcima likova – uspoređuje postupke likova iz književnoga teksta s vlastitim postupcima i postupcima osoba koje ga okružuju – pripovijeda o događajima iz svakodnevnoga života koji su u vezi s onima u književnome tekstu – objašnjava razloge zbog kojih mu se neki književni tekst sviđa ili ne sviđa – dogovorenim simbolima unutar skupine ili crtežom izražava sviđa li mu se književni tekst ili ne sviđa 	<ul style="list-style-type: none"> – uz pomoć učitelja izražava svoje misli i osjećaje nakon slušanja/čitanja književnoga teksta i opisuje situacije iz svakodnevnoga života slične onima u književnome tekstu
<p>Preporuke za ostvarivanje za ostvarivanje odgojno-obrazovnog ishoda:</p> <p>Učitelj svakodnevno planira vrijeme za čitanje književnih tekstova i organizira aktivnosti pričanja / čitanja naglas cijelomu razredu, čitanja u manjim skupinama i samostalnoga čitanja naglas ili u sebi. Tekstovi su primjereni učenikovim recepcijskim, doživljajnim i spoznajnim mogućnostima te tematski povezani s interesima učenika i njegovom životnom stvarnošću.</p>		
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
OŠ HJ B.1.2. Učenik sluša/čita književni tekst, izražava o čemu tekst govori i prepoznaje književne tekstove prema obliku u skladu s jezičnim razvojem i dobi.	<ul style="list-style-type: none"> – prepoznaje priču, pjesmu, zagonetku i igrokaz prema obliku – opisuje situacije, događaje i likove u književnim tekstovima – prepoznaje i izdvaja riječi koje se rimuju u pjesmama i igrokazima za djecu – prepoznaje čudesne i izmišljene elemente u pjesmama za djecu i bajkama – prepoznaje elemente igre riječima u pjesmama za djecu – prepričava pročitane priče vlastitim riječima 	<ul style="list-style-type: none"> – sluša/čita književni tekst prema smjernicama, usmeno odgovara na pitanja o sadržaju teksta i prepoznaje književni tekst prema obliku uz pomoć učitelja

<p>Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:</p> <p>– tekstovi: slikopriča, kratka pripovijetka, bajka, dječja pjesma, kratki igrokaz, zagonetka.</p>		
<p>Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:</p> <p>Učenik čita deset cjelovitih književnih tekstova godišnje, od toga dva obvezna i osam prema izboru učitelja na temelju kriterija: recepcijsko-spoznajne mogućnosti učenika, raznolika žanrovska zastupljenost tekstova, raznolika tematska zastupljenost tekstova, podjednaka zastupljenost antologijskih i suvremenih tekstova.</p>		
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
<p>OŠ HJ B.1.3</p> <p>Učenik izabire ponuđene književne tekstove i čita/sluša ih s razumijevanjem prema vlastitome interesu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – upoznaje se s prostorom školske knjižnice – upoznaje se s radom u školskoj knjižnici – posjećuje školsku knjižnicu jedanput tjedno i posuđuje slikovnice za čitanje – upoznaje se s različitim vrstama slikovnica – preporučuje pročitane slikovnice i priče drugim učenicima – objašnjava vlastiti izbor slikovnica 	
<p>Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:</p> <p>Učenik čita najmanje jedno književno djelo godišnje prema vlastitom izboru, a preporučuje se više književnih djela sa šireg popisa predloženih tekstova za cjelovito čitanje. Svakodnevno izabire jedan kratki književni tekst za čitanje između više književnih tekstova primjerenih dobi učenika prema prijedlogu učitelja ili samostalnome izboru. Sastavlja popis pročitanih slikovnica, priča, pjesama i igrokaza uz pomoć odraslih i uspoređuje vlastiti popis s popisom ostalih učenika radi poticanja čitanja.</p>		
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
<p>OŠ HJ B.1.4.</p> <p>Učenik se stvaralački izražava prema vlastitome interesu potaknut različitim iskustvima i doživljajima književnoga teksta.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - koristi se jezičnim vještinama, aktivnim rječnikom radi oblikovanja uradaka u kojima dolazi do izražaja kreativnost, originalnost i stvaralačko mišljenje - istražuje, eksperimentira i slobodno radi na temi koja mu je bliska -stvara različite individualne uratke: crta izabrane stihove ili dijelove priče, likove i prostor, izražava se pokretom, oblikuje u različitim likovnim tehnikama likove iz priča, izrađuje vlastite slikopriče - razvija vlastiti potencijal za stvaralaštvo 	

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Učeniku se nudi stvaralački način izražavanja i mogućnost dokazivanja u kreativnom izričaju koji je bitno drukčiji od klasične provjere znanja. Aktivnosti se mogu ostvarivati individualnim i timskim radom. Ishod se prati i ne podliježe vrednovanju. Učitelj cijeni učenikovu samostalnost i poštuje njegove mogućnosti. Učenik prikuplja vlastite uratke u radnu mapu i predstavlja ih razrednomu odjelu, a učitelj ga može nagraditi ocjenom za izniman trud. Ishodom se ostvaruju međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj, Učiti kako učiti, Poduzetništvo, Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije.

C. Kultura i mediji

odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
<p>OŠ HJ C.1.1.</p> <p>Učenik sluša/čita tekst u skladu s početnim opismenjavanjem i pronalazi podatke u tekstu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – izdvaja jedan ili više podataka iz teksta prema unaprijed zadanim pitanjima – služi se dječjim rječnicima – pronalazi natuknicu prema abecednome redu – crtežom i riječima izražava o čemu tekst govori 	<ul style="list-style-type: none"> – sluša/čita tekst u skladu s početnim opismenjavanjem i prema smjernicama pronalazi podatke u tekstu
<p>odgojno-obrazovni ishod</p>	<p>razrada ishoda</p>	<p>odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda</p>
<p>OŠ HJ C.1.2.</p> <p>Učenik razlikuje medijske sadržaje primjerene dobi i interesu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – izdvaja primjerene medijske sadržaje i razgovara o njima: animirani filmovi, televizijske i radijske emisije za djecu obrazovnoga i dječjeg programa, kazališne predstave, slikovnice i knjige za djecu – sluša čitanje ili samostalno čita kraće tekstove u književnim i zabavno-poučnim časopisima za djecu – prepoznaje obrazovne digitalne medije primjerene dobi i služi se njima 	<ul style="list-style-type: none"> – prepoznaje medijske sadržaje primjerene dobi i interesu te izdvaja omiljene medijske sadržaje
<p>odgojno-obrazovni ishod</p>	<p>razrada ishoda</p>	<p>odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda</p>
<p>OŠ HJ C.1.3.</p> <p>Učenik posjećuje kulturne događaje primjerene dobi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – posjećuje kulturne događaje primjerene dobi – razgovara s ostalim učenicima nakon kulturnoga događaja – izražava svoj doživljaj kulturnoga događaja crtežom, slikom, govorom, pokretom, pjevanjem 	

Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

– kulturni sadržaji: kazališne predstave za djecu, likovne izložbe, izložbe u muzejima primjerene dobi i interesima učenika, susreti s književnicima i ilustratorima u školi ili narodnim knjižnicama, dječji književni, filmski, obrazovni, tradicijski festivali, kulturni projekti namijenjeni djeci.

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:

Ishod se ne vrednuje, samo se prati. Aktivnosti i sadržaji iskazani u ovome ishodu uvjetovani su dobi i interesima učenika, fizičkim okruženjem (lokalne zajednice i njihova ponuda društveno-kulturnih i umjetničkih sadržaja) te upućivanjem na digitalne sadržaje dostupne svima bez obzira na mjesto školovanja ili stanovanja. Sadržaji izvanučioničkoga tipa zahtijevaju pojedinačni angažman svakoga učenika, aktiviranje stečenih znanja i kompetencija u smislu neposrednoga iskustvenoga učenja. Ishodom se potiče osobni razvoj te aktivno uključivanje učenika u kulturni i društveni život zajednice.

Tablica 1. Prikaz odgojno-obrazovnih ishoda za prvi razred osnovne škole prema *Kurikulumu nastavnog predmeta Hrvatski jezik* (NN 10/2019).

U sljedećoj tablici (tablici 2) su prema *Kurikulumu nastavnog predmeta Hrvatski jezik* (NN 10/2019) prikazani odgojno-obrazovni ishodi za drugi razred osnovne škole.

A. Hrvatski jezik i komunikacija		
odgojno-obrazovni ishodi	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
OŠ HJ A.2.1. Učenik razgovara i govori u skladu s temom iz svakodnevnoga života i poštuje pravila uljudnoga ophođenja.	<ul style="list-style-type: none"> – govori i razgovara o temama iz svakodnevnoga života koje zaokupljaju njegovu pozornost – odgovara na pitanja i postavlja pitanja cjelovitom rečenicom – pripovijeda kratku priču prema nizu slika – priča o vlastitim doživljajima i događajima – pripovijeda događaje kronološki – opisuje na temelju promatranja – pažljivo i uljudno sluša sugovornika ne prekidajući ga u govorenju – upotrebljava nove riječi koje je naučio kao dio aktivnoga rječnika – točno izgovara sve glasove u riječima 	<ul style="list-style-type: none"> – prema smjernicama govori i razgovara o temama iz svakodnevnoga života u skladu s vlastitim iskustvom i poštuje pravila uljudnoga ophođenja

	– točno intonira izjavnu, upitnu i uskličnu rečenicu	
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: – tekstovi: kratka molba, zahvala i poziv, telefonski razgovor, spontani razgovor, kratka priča, kratki opis.		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Učitelj bi svakodnevno trebao organizirati aktivnosti govorenja i razgovaranja u kojima će učenik sudjelovati u govornom činu u osmišljenim komunikacijskim situacijama. Teme trebaju biti usmjerene na konkretne sadržaje učenja u korelaciji s drugim nastavnim područjima te omogućiti cjeloviti kulturološki razvoj.		
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
OŠ HJ A.2.2. Učenik sluša jednostavne tekstove, točno izgovara glasove, riječi i rečenice na temelju slušanoga teksta.	<ul style="list-style-type: none"> – sluša kratke tekstove primjerene jezičnomu razvoju, interesima i dobi – odgovara na pitanja o poslušanome tekstu – postavlja potpitanja o poslušanome tekstu da bi pojasnio vlastito razumijevanje teksta – provjerava razumijevanje poslušanoga teksta u razgovoru s drugim učenicom – izražava svoje misli i osjećaje o poslušanome tekstu (crtežom, pismom, govorom, pokretom) 	<ul style="list-style-type: none"> – sluša tekst, razgovara o tekstu te uz ohrabrivanje (verbalnim i neverbalnim znakovima) usmenim odgovorima pokazuje razumijevanje sadržaja poslušanoga teksta
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: – tekstovi: kratki jednostavni tekstovi primjereni jezičnom razvoju i dobi (radijske emisije, reklame, najave filmova i emisija, zvučni zapisi književnih tekstova).		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: Pri odabiru tekstova za učenje, poučavanje i vrednovanje valja poštovati načelo od jednostavnijega prema složenome, i to s obzirom na sadržaj, ustroj teksta, jezične strukture i rječnik. Tekstovi tijekom početnoga opismenjavanja trebaju biti kratki, pisani razumljivim stilom i jezikom, prilagođene kompozicije.		
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
OŠ HJ A.2.3.	– čita kratke tekstove primjerene jezičnomu razvoju, dobi i interesima	– čita kratke tekstove tematski primjerene

<p>Učenik čita kratke tekstove tematski prikladne učeničkomu iskustvu, jezičnomu razvoju i interesima.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – odgovara na pitanja o pročitanome tekstu – postavlja pitanja o pročitanome tekstu – izdvaja nepoznate riječi – pretpostavlja značenje nepoznate riječi prema kontekstu te provjerava pretpostavljeno značenje u rječnicima ili u razgovoru s učiteljem – pronalazi podatke u čitanome tekstu prema uputi ili pitanjima – pronalazi podatke u grafičkim prikazima i tumači ih 	<p>iskustvu, dobi i interesima te samostalno odgovara na pitanja o tekstu</p>
<p>Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:</p> <p>– tekstovi: kratki tekstovi jednostavne jezične strukture s obzirom na leksičke, morfosintaktičke i stilske osobitosti teksta primjereni jezičnom razvoju učenika i njegovim recepcijskim sposobnostima (upute, poruke, pisma, obavijesni i književni tekstovi).</p>		
<p>Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:</p> <p>Učitelj zajedno s učenicima stvara okruženje koje je poticajno za čitanje. Tekstovi za čitanje trebaju biti primjereni jezičnom razvoju učenika i njegovim recepcijskim sposobnostima. Tijekom poučavanja čitanja učitelj individualizira pristup svakom učeniku uvažavajući individualne razlike s ciljem da od učenika stvori čitatelja koji čita s razumijevanjem i radi užitka. Učitelj osigurava vrijeme za svakodnevno čitanje/pričanje namijenjeno cijelomu razrednom odjelu, skupinama učenika ili pojedinačno. Podjednako treba biti zastupljeno čitanje naglas i čitanje u sebi. Količina čitanoga teksta usklađuje se s razumijevanjem pri čitanju i rječnikom učenika. Postupno se uvode aktivnosti za razvijanje vještina izražajnoga (interpretativnog) čitanja. Učitelj treba biti model interpretativnog čitanja i recitiranja.</p>		
<p>odgojno-obrazovni ishod</p>	<p>razrada ishoda</p>	<p>odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda</p>
<p>OŠ HJ A.2.4.</p> <p>Učenik piše školskim rukopisnim pismom slova, riječi i kratke rečenice u skladu s jezičnim razvojem.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – piše velika i mala slova školskim rukopisnim pismom – povezuje slova u cjelovitu riječ, riječ u rečenicu pišući školskim rukopisnim pismom – prepisuje riječi i rečenice rukopisnim slovima – samostalno piše riječi i rečenice naučenim rukopisnim slovima – u pisanju rukopisnim slovima pazi na veličinu pojedinih elemenata slova, vrstu poteza i način spajanja – razlikuje pojam glas, slovo, slog, riječ – u pisanju rastavlja riječi na slogove na kraju retka; prepoznaje i upotrebljava pravopisni znak spojnicu kod rastavljanja riječi na slogove na kraju retka – piše veliko početno slovo: imena životinja, blagdani i praznika, ulica, trgova i naseljenih mjesta u bližem okruženju 	<ul style="list-style-type: none"> – prepisuje i piše slova, riječi i jednostavne rečenice rukopisnim slovima, uz pomoć učitelja prepoznaje pogreške u primjeni poučavanih pravopisnih pravila i djelomično je uspješan u ostvarivanju slovopisne čitkosti

	<ul style="list-style-type: none"> – piše oznake za mjerne jedinice (duljina, novac, vrijeme) – piše ogledne i česte riječi u kojima su glasovi <i>č, ć, dž, đ, ije/je/e/i</i> 	
<p>Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:</p> <p>– tekstovi: kratki opis predmeta ili lika, obavijest, pismo, pisani sastavak.</p>		
<p>Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:</p> <p>Metodički postupci početnoga opismenjavanja: Učenik pravilno drži pisaljku u ruci, izvodi predvježbe za pisanje rukopisnih slova, prikazuje zadano rukopisno slovo pokretom ruke ili tijela, uočava povezanost pisanja i čitanja, sluša i piše riječi u kojima se slovo koje se uči nalazi na početku, u sredini i na kraju riječi zbog pravilnoga spajanja rukopisnih slova, provjerava urednost i čitkost u pisanju, aktivno i angažirano piše kako bi se osamostalio u pisanju.</p> <p>Samostalno pisanje prema poticaju treba biti usklađeno s dinamikom učenja i jezičnim razvojem pojedinoga učenika. Učitelj stvara situacije, osmišljava aktivnosti i poticajno okruženje s pomoću kojih učenici uočavaju važnost potrebe pisanja. Učenike već tijekom početnoga opismenjavanja valja poučavati strategijama pripreme za oblikovanje pisanoga teksta.</p>		
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
<p>OŠ HJ A.2.5.</p> <p>Učenik upotrebljava i objašnjava riječi, sintagme i rečenice u skladu s komunikacijskom situacijom.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – usvaja nove riječi i razumije značenje naučenih riječi – objašnjava značenje određene riječi s obzirom na komunikacijsku situaciju – izabire odgovarajuće riječi i upotrebljava ih u oblikovanju sintagmi i rečenica – traži objašnjenje nepoznatih riječi u dječjem rječniku i koristi se njima kao dijelom aktivnoga rječnika – prepoznaje i razlikuje izjavnu, upitnu i uskličnu te jesnu i niječnu rečenicu u tekstu – stvara i piše izjavne (potvrdne i niječne), upitne, usklične rečenice -prepoznaje ogledne i česte imenice s konkretnim značenjem 	<ul style="list-style-type: none"> – upotrebljava riječi, sintagme i rečenice u točnome značenju s obzirom na komunikacijsku situaciju te prepoznaje imenice na oglednim primjerima
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
<p>OŠ HJ A.2.6.</p> <p>Učenik uspoređuje mjesni govor i hrvatski standardni jezik.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – uspoređuje riječi mjesnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika 	<ul style="list-style-type: none"> – uz pomoć učitelja prepoznaje razliku između govornih i

	<ul style="list-style-type: none"> – sluša i govori tekstove na mjesnome govoru prikladne učeničkomu iskustvu, jezičnomu razvoju i interesima – čita i piše kratke i jednostavne tekstove na mjesnome govoru u skladu sa svojim interesima, potrebama i iskustvom 	<p>pisanih tekstova na mjesnome govoru i hrvatskome standardnom jeziku u različitim jezičnim kontekstima</p>
B. Književnost i stvaralaštvo		
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
<p>OŠ HJ B.2.1.</p> <p>Učenik izražava svoja zapažanja, misli i osjeća nakon slušanja/čitanja književnoga teksta i povezuje ih s vlastitim iskustvom.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – govori o čemu razmišlja i kako se osjeća nakon čitanja/slušanja književnoga teksta – izražava opisane situacije i doživljeno u književnome tekstu riječima, crtežom i pokretom – izražava vlastito mišljenje o događajima u priči i postupcima likova – uspoređuje postupke likova iz književnoga teksta s vlastitim postupcima i postupcima osoba koje ga okružuju – povezuje postupke likova iz književnoga teksta s vlastitim postupcima i postupcima osoba koje ga okružuju – pripovijeda o događajima iz svakodnevnoga života koji su u vezi s onima u književnome tekstu – objašnjava razloge zbog kojih mu se neki književni tekst sviđa ili ne sviđa 	<ul style="list-style-type: none"> – uz pomoć učitelja izražava misli i osjeća nakon slušanja/čitanja književnoga teksta i opisuje situacije iz književnoga teksta slične onima u svakodnevnome životu
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
<p>OŠ HJ B.2.2.</p> <p>Učenik sluša/čita književni tekst i razlikuje književne tekstove prema obliku i sadržaju.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – razlikuje priču, pjesmu, bajku, slikovnicu, zagonetku i igrokaz po obliku i sadržaju – razlikuje dijelove pjesme: stih, strofa – prepoznaje glavne i sporedne likove – prepoznaje početak, središnji dio i završetak priče – uočava obilježja igrokaza za djecu: lica, dijalog 	<ul style="list-style-type: none"> – sluša/čita književni tekst, samostalno odgovara na pitanja o sadržaju teksta i prepoznaje književne tekstove po

	– smješta likove u vrijeme radnje i prostor	obliku, sadržaju i strukturi
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda: – tekstovi: slikopriče, slikovnica, kratka priča, bajka, pjesma, kratki igrokaz, zagonetka.		
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
OŠ HJ B.2.3 Učenik samostalno izabire književne tekstove za slušanje/čitanje prema vlastitome interesu.	<ul style="list-style-type: none"> – upoznaje se s različitim vrstama slikovnica, zbirki priča, pjesama za djecu – upoznaje se s prostorom narodne knjižnice u blizini mjesta stanovanja (ili bibliobusom) – upoznaje se s radom dječjega odjela narodne knjižnice u blizini mjesta stanovanja – posjećuje školsku ili narodnu knjižnicu jednom tjedno i posuđuje slikovnice i knjige za djecu za svakodnevno čitanje – svakodnevno izabire jedan književni tekst, primjeren jezičnom razvoju, za čitanje koji mu nudi učitelj ili samostalno izabire književne tekstove iz dječjih knjiga i časopisa – preporučuje pročitane slikovnice i knjige za djecu drugim učenicima – objašnjava vlastiti izbor slikovnica i knjiga za djecu 	
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
OŠ HJ B.2.4. Učenik se stvaralački izražava prema vlastitome interesu potaknut različitim iskustvima i doživljajima književnoga teksta.	<ul style="list-style-type: none"> – koristi se jezičnim vještinama, aktivnim rječnikom i temeljnim znanjima radi oblikovanja uradaka u kojima dolazi do izražaja kreativnost, originalnost i stvaralačko mišljenje – istražuje, eksperimentira i slobodno radi na temi koja mu je bliska – stvara različite individualne uratke: prikuplja riječi iz mjesnoga govora te sastavlja mali zavičajni rječnik, preoblikuje pročitani književni tekst: stvara novi svršetak, mijenja postupke likova, uvodi nove likove, sudjeluje u priči – razvija vlastiti potencijal za stvaralaštvo 	

Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:		
<p>Učeniku se nudi stvaralački način izražavanja i mogućnost dokazivanja u kreativnome izričaju koji je bitno drukčiji od klasične provjere znanja. Aktivnosti se mogu ostvarivati individualnim i timskim radom. Ishod se prati i ne podliježe vrednovanju. Učitelj cijeni učenikovu samostalnost i poštuje njegove mogućnosti. Učenik prikuplja vlastite uratke u radnu mapu i predstavlja ih razrednomu odjelu, a učitelj ga može nagraditi ocjenom za izniman trud. Ishodom se ostvaruju međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj, Učiti kako učiti, Poduzetništvo, Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije.</p>		
C. Kultura i mediji		
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
<p>OŠ HJ C.2.1.</p> <p>Učenik sluša/čita medijski tekst oblikovan u skladu s početnim opismenjavanjem i izdvaja važne podatke.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – prepoznaje važne podatke u kratkom tekstu – izdvaja iz teksta jedan ili više podataka prema zadanim uputama – prepričava sadržaj teksta 	<ul style="list-style-type: none"> – prema smjernicama pronalazi podatke u elektroničkome tekstu oblikovanome u skladu s početnim opismenjavanjem
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda
<p>OŠ HJ C.2.2.</p> <p>Učenik razlikuje medijske sadržaje primjerene dobi i interesu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – izdvaja primjerene medijske sadržaje i razgovara o njima izražavajući vlastito mišljenje – gleda i sluša animirane filmove, dokumentarne i igrane filmove za djecu – prati (gleda, sluša, doživljava) televizijske i radijske emisije za djecu obrazovnoga i dječjeg programa – samostalno čita kraće tekstove u književnim i zabavno-poučnim časopisima za djecu – prepoznaje obrazovne i interaktivne digitalne medije primjerene dobi i služi se njima 	<ul style="list-style-type: none"> – razlikuje medijske sadržaje primjerene dobi i interesu s kojima se susreće u svakodnevnome životu
odgojno-obrazovni ishod	razrada ishoda	odgojno-obrazovni ishod na razini usvojenosti

		»dobar« na kraju razreda
OŠ HJ C.2.3. Učenik posjećuje kulturne događaje primjerene dobi i iskazuje svoje mišljenje.	<ul style="list-style-type: none"> – posjećuje kulturne događaje – razgovara s ostalim učenicima nakon kulturnoga događaja – izdvaja što mu se sviđa ili ne sviđa u vezi s kulturnim događajem – iskazuje svoj doživljaj nakon kulturnog događaja crtežom, slikom, govorom ili kraćim pisanim rečenicama 	
Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:		
<ul style="list-style-type: none"> – kulturni sadržaji: kazališne predstave za djecu, posjet knjižnicama i odjelima većih knjižnica (zvučne knjige), likovne izložbe, izložbe u muzejima primjerene dobi i interesima učenika, susreti s književnicima i ilustratorima u školi ili narodnim knjižnicama, dječji književni, filmski, obrazovni, tradicijski festivali, kulturni projekti namijenjeni djeci. 		
Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda:		
Ishodom se potiče osobni razvoj te aktivno uključivanje učenika u kulturni i društveni život zajednice.		

Tablica 2. Prikaz odgojno-obrazovnih ishoda za drugi razred osnovne škole prema *Kurikulumu nastavnog predmeta Hrvatski jezik* (NN 10/2019).

Obzirom na to da su prema kurikularnoj teoriji uvjeti učenja jedna od podloga u izvršavanju i oblikovanju nastavnog procesa, Budinski i Kolar Billege (2012) u metodičkom praktikumu *Što, zašto, kako u poučavanju hrvatskog jezika* navode metodičku problematiku navedene sastavnice. „No kako su svi elementi kurikulskog sustava međusobno povezani, nužno je pri tome voditi računa i o ostalim elementima, ponajprije sadržajima (predmetu) učenja“ (Budinski i Kolar Billege, 2012, str. 12).

„Unutarnji uvjeti učenja zapravo su početno stanje kognitivnih i afektivnih osobina učenika. To su: intelektualne i psihomotorne sposobnosti, relevantno predznanje i nekognitivne osobine o kojima ovisi motivacija za učenje. Dakako, nisu sve kognitivne osobine jednako važne. Njihova relevantnost ovisi o tome što je sadržaj učenja. Zato je problematika uvjeta učenja tijesno povezana s problematikom sadržaja (predmeta) učenja pa metodika određuje optimalne uvjete učenja s obzirom na određene sadržaje učenja/poučavanja” (Bežen, 2008, str. 210).

Uz unutarnje uvjete učenja kojima je uvjetovano uspješno usvajanje odgojno-obrazovnih ishoda, postoje i vanjski uvjeti učenja. Vanjski uvjeti učenja su čimbenici koji pripadaju okolini

odvijanja nastavnog procesa i samoga procesa učenja (Bežen, 2008). „Vanjski uvjeti učenja su program (sadržaj poučavanja), učitelj, odnosno njegova osposobljenost za uspješno poučavanje, organizacija i metode poučavanja, zgrade i oprema (nastavna tehnika). Drugi krug vanjskih uvjeta učenja su svi organizacijski procesi u školi jer o njima ovisi učinkovitost procesa učenja/poučavanja” (Bežen, 2008, str. 210). „*Uvjeti učenja* u teoriji kurikula dakle najbliži su suvremenoj koncepciji metodike kao interdiscipline koja povezuje spoznaje raznih znanosti radi izvođenja odgojno-obrazovnog procesa” (Budinski i Kolar Billege, 2012, str. 12).

5. Udžbenik kao metodički predložak za razvoj početnoga opismenjavanja

Izvođenje nastavnog procesa te učenja i poučavanja izvodi se uz pomoć nastavnih izvora te se bez njih ciljevi, sadržaji i odgojno-obrazovni ishodi ne bi mogli oblikovati, planirati i izvoditi. Uz izvorna djela prilagođena nastavi i priručnike, udžbenici su sekundarni nastavni izvor, no onaj temeljni (Bežen, 2008).

„Udžbenik je takva školska knjiga u kojoj se odabrani sadržaji i načini njegove interpretacije ne događaju slučajno, ne izvode se iz same prirode udžbenika nego su u užoj vezi s ciljevima i zadacima odgoja, s nastavnim planovima i programima, s organizacijom nastave i zadacima pojedine škole ili nekog drugog organiziranog oblika odgoja i obrazovanja“ (Malić, 1986, str. 21).

Udžbenik je kao metodički predložak temelj za razvoj vještina čitanja i pisanja. „Čitanka/udžbenik za osnovnu školu usto je posebna vrsta dječje knjige koja svojim sadržajem i likovno-grafičkim oblikovanjem udovoljava recepcijskim (doživljajno-spoznajnim) mogućnostima učenica/učenika“ (Rosandić, 2005, str. 161). U prvome i drugome razredu osnovne škole potrebno je metodičko i likovno-grafičko oblikovanje posebno uskladiti s učeničkim recepcijskim sposobnostima jer učenici osnovnoškolskom obrazovanju pristupaju s različitim jezičnim predznanjem.

Prema *Zakonu o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu* (2018) osnovna je zadaća odgojno-obrazovnih djelatnika, a posebno izvoditelja nastave početnog čitanja i pisanja, da na temelju postojećih metodičkih znanja i prakse izaberu što je moguće kvalitetniji udžbenik (početnicu). Udžbenik koji će predstavljati osnovno sredstvo i izvor znanja za učenje i poučavanje početnog čitanja i pisanja, mora biti zakonom propisan te ispravno

metodički oblikovan. Oznaka odobrenja Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta prvi je uvjet odabiranja udžbenika, a zatim slijedi proučavanje metodičkog oblikovanja sadržaja.

Oznaku prikladnosti korištenja udžbenika odobrava Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Uz navedeno, pri odabiru najprikladnije početnice najvažniji je element metodički pristup i kriterij oblikovanja udžbenika koji se prema Beženu i Reberskom (2014) očituje na sljedeći način:

- Odgojno obrazovni ciljevi i ishodi moraju biti istaknuti i mogući za svladavanje na kognitivnoj, ali i na afektivnoj razini.
- Struktura nastavnih jedinica mora omogućiti vođenje nastavnog procesa prema nastavnim situacijama.
- Nastavne jedinice moraju omogućiti međudjelovanje i povezanost nastave početnog čitanja i pisanja s drugim nastavnim predmetima, također i primjenu odgovarajućih metoda početnog čitanja i pisanja (analitičko-sintetička, globalna).
- Struktura i sadržaj udžbenika mora pratiti i biti prilagođena predznanju čitanja i pisanja pojedinaca.
- Slikovno-grafičko oblikovanje mora biti u skladu s odgojno-obrazovnim ciljevima i ishodima.
- Udžbenik svojim sastavnicama ne smije otežavati učenicima usvajanje početnog čitanja i pisanja.
- Jezik svih sastavnica udžbenika mora biti u skladu sa jezičnim i pravopisnim normama hrvatskog jezika.

Rosandić (2005) navodi načela prema kojima se književnoumjetnički i književnoznanstveni sadržaji prenose u udžbenike: Načelo primjerenosti doživljajno-spoznajnim mogućnostima učenica/učenika određene dobi (psihološko načelo), načelo odgojnosti (pedagoški kriterij), načelo obrazovne opravdanosti (obrazovno načelo) i načelo didaktičko-metodičke oblikovanosti. Prema kriteriju načela didaktičko-metodičke oblikovanosti Rosandić (u Rosandić 2005, str. 161-162) navodi i opisuje vrste čitanki/udžbenika:

Recepcijsko-reproduktivna čitanka-udžbenik dodjeljuje učenicu/učeniku ulogu primatelja/primateljice književnoga sadržaja (memoriranje i prepričavanje sadržaja,

reproduciranje definicije i pojmova). Taj tip čitanke-udžbenika obično je bez metodičkog instrumentarija. Danas se rijetko pojavljuje u nastavi.

Recepcijsko-produktivna čitanke-udžbenik učenicu/učenika podiže na razinu estetskoga subjekta koji, na predlošku teksta, ostvaruje različite oblike stvaralačke djelatnosti i složene procese doživljavanja i promišljanja. Te oblike i procese potiče metodički instrumentarij te likovno-grafički sadržaj.

Komunikacijski tip čitanke-udžbenika utemeljuje se na zasadama literarno-estetske komunikacije te didaktičke komunikacije koja se ostvaruje oblikovanjem komunikacijskih situacija. U svakoj komunikacijskoj situaciji ostvaruje se određena doživljajna ili spoznajna djelatnost u različitim oblicima jezične komunikacije (slušanju, govorenju, čitanju, pisanju). Metodička strategija komunikacijske čitanke-udžbenika usklađuje se sa zakonitostima estetske komunikacije, estetske recepcije i estetske spoznaje (gnoseologije). Metodički instrumentariji u komunikacijskoj čitanke-udžbeniku zahtijeva visoku razinu autorove metodičke kreativnosti.

Razgranata čitanke-udžbenik sadrži više dijelova (višedijelni didaktički sklop). Višedijelni didaktički sklop obuhvaća: čitanku-udžbenik, radne listove, priručnik za učiteljicu/učitelja. Po svojim didaktičko-metodičkim značajkama može biti: recepcijsko-produktivni ili komunikacijski.

Višeizvorna (multimedijaska) čitanke-udžbenik obuhvaća različite medije (različita nastavna sredstva i pomagala) – čitanku-udžbenik (pisani tekst), zvučnu čitanku (kasetu), videokasetu, element-film, nastavni film, radne listove, CD-rom, Internet, televizijske i radijske emisije.

Suvremena nastava usmjerena je prema multimedijском utemeljenju. U skladu s tim pojavljuje se *otvoreni tip čitanke-udžbenika* koji se po potrebi, dopunjuje, aktualizira i usavršava (Rosandić, 2005).

5.1. Udžbenik i Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik (NN 10/2019)

Prema *Zakonu o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu* (2018) udžbenik je temeljni izvor znanja svih predmeta koji je podloga za usvajanje svih odgojno-obrazovnih ishoda utvrđenih predmetnim kurikulumom, kao i očekivanja međupredmetnih tema za određeni razred i predmet. Sadržaj i struktura udžbenika mora osigurati učenicima samostalno učenje i ovladavanje mnogobrojnim vještinama i sposobnostima, ali uz to i vrednovanje pojavnosti i razine usvojenosti odgojno-obrazovnih ishoda pojedinaca te očekivanja

međupredmetnih tema. Dakle, sadržaj udžbenika za početno čitanje i pisanje mora biti u skladu sa sadržajima propisanim predmetnim kurikulumom, ali u skladu s razvojnim sposobnostima učenika kako bi se udžbenicima, koji su prvenstveno namijenjeni učenicima, oni mogli samostalno služiti. Čitanje tekstova iz udžbenika, odnosno metodičkih predložaka, određene nastavne jedinice moraju obogatiti učenikovo znanje o materinskom jeziku, nadograditi ga, ali uz to i njegovim analiziranjem omogućiti učeniku i stjecanje kompetencija čitalačke pismenosti. Sadržaji za početno čitanje i pisanje u udžbenicima moraju biti pisani standardnim hrvatskim jezikom, no uz to i biti razumljivi, čitki i primjereni dobi učenika.

„Sadržaj za usvajanje vještine čitanja i pisanja mora obuhvatiti zadatke/vježbe za uočavanje glasa/fonema, zadatke/vježbe za globalno čitanje, zadatke/vježbe za glasovnu analizu i sintezu, zadatke/vježbe za primjenu abecednog načela, zadatke/vježbe za početno čitanje jednostavnih tekstova, zadatke/vježbe za čitanje i pisanje (kodiranje i dekodiranje teksta), grafomotoričke predvježbe (vježbe za preporučeno držanje pisaljke te položaja ruke i tijela pri pisanju, ritmičke vježbe pisanja), zadatke/vježbe za pisanje formalnih školskih slova, zadatke/vježbe za pisanje rukopisnih slova, zadatke/vježbe za povezivanje slova rukopisnog pisma u riječima i rečenicama, zadatke/vježbe za usvajanje tehnike čitanja i tečnog čitanja, zadatke/vježbe za čitanje s razumijevanjem, zadatke/vježbe za samostalnu aktivnost angažiranog čitanja jednostavnih tekstova, zadatke/vježbe za čitanje naglas i u sebi, zadatke/vježbe za samostalno strukturiranje jednostavnih rečenica i kraćih smislenih tekstova“ (Budinski, 2019, str. 64 i 65).

Navedeni sadržaj za usvajanje vještina i pisanja trebao bi se nalaziti u svakom metodičkom predlošku i instrumentariju udžbenika te biti u skladu s razvojem teorije kurikuluma što je već navedeno u prethodnom poglavlju. Najvažnije od svega je metodički pristupiti odabiru izvora znanja i sadržaja, ispoštovati načelo postupnosti, teksta, sadržajne, tekstovne i stilske raznovrsnosti. S obzirom na sve navedeno, može se zaključiti da je prikladno metodičko oblikovanje, osnovno obilježje kojim se određuje kvaliteta udžbenika.

5.2. Metodičko oblikovanje udžbenika za početno opismenjavanje

Udžbenik je osnovni nastavni izvor i izvor znanja učenika i učitelja, posebno u primarnom obrazovanju i nastavi početnog opismenjavanja te kao takav ima specifičnu ulogu u nastavnom procesu. Prilikom oblikovanja sadržaja udžbenika (početnica), uz didaktičko, najvažnije je

metodičko oblikovanje i koncepcija udžbenika koji su uvjeti pri procjenjivanju kvalitete udžbenika (Malić, 1986). Udžbenici za primarno obrazovanje izrađuju se po istom konceptu, odnosno istom metodičkom modelu. „Pod koncepcijom udžbenika razumijeva se takav stručno-pedagoški dokument koji razmatra i utvrđuje opće i posebne metodološke postupke u procesu stvaranja udžbenika kao i zahtjeve i standarde u pogledu kvalitete udžbenika“ (Malić, 1986, str. 21). Koncept udžbenika temelj je u procesu izrade i stvaranja odgovarajućeg udžbenika, no koncept udžbenika za nastavu Hrvatskog jezika mora biti u skladu s metodikom početnog čitanja i pisanja. Glavno je obilježje metodičkog modela udžbenika i početnica hrvatskog jezika dosljedno provođenje zakonitosti metodike hrvatskoj jezika, ali i metodike početnog čitanja i pisanja te tijekom izvođenja odgojno-obrazovnog procesa (Bežen, 2007).

Metodički pristup oblikovanja udžbenika i početnica očituje se u korištenju različitih metodičkih elemenata nastave početnog čitanja i pisanja. Metodičkim elementima nastave početnog opismenjavanja, ali i samome udžbeniku, prema Mendešu (2008) pripadaju: odnos svladavanja početnoga čitanja i pisanja, logički slijed i postupnost svladavanja slova, postupci obrade slova, vrsta formalnih slova i tehnika rukopisnih slova.

Odnos početnoga čitanja i pisanja opisuje se načinom procesa usvajanja početnog čitanja i pisanja, odnosno načinom svladavanja formalnih i rukopisnih slova u određenom vremenskom razdoblju. Usvajanje vještina čitanja i pisanja može se izvoditi istovremeno te se tada uspravna i kosa formalna i rukopisna slova uče istodobno. Ukoliko je svladavanje čitanja i pisanja odvojeno, tada se u prvoj etapi uče velika i mala formalna slova, a u drugoj etapi velika i mala rukopisna slova. Tijekom procesa djelomičnog usvajanja početnog čitanja i pisanja, počinje se s učenjem i poučavanjem nekoliko velikih i malih formalnih slova te se nakon toga odvija prijelaz na istodobno usvajanje preostalih formalnih i rukopisnih slova. Sljedeći metodički element jest redoslijed usvajanja slova kojim se primjenjuje znanstveno načelo postupnosti. Postupnost izbora tekstova metodičkih predložaka uvjetovano je odabiru tekstova od jednostavnijih prema složenijim te od poznatoga prema nepoznatome. U ovome elementu i metodičkom oblikovanju dolazi do izražaja upravljanje rječnikom udžbenika kojim će se bogatiti vokabular učenika. Postupci obrade slova u nastavnim jedinicama udžbenika raspoređuju se monografskim, skupnim ili kombiniranim pristupom. U monografskom pristupu u jednoj nastavnoj jedinici obrađuje se samo jedno slovo, formalno ili tiskano, dok se skupnim pristupom u jednoj nastavnoj jedinici usvaja manja skupina

slova odabrana po kriteriju sličnosti. Kombiniranim se pristupom povezuju monografski i skupni pristup obradi.

Vrsta školskih formalnih slova metodički je element oblikovanja udžbenika jer on uvelike doprinosi čitkosti tekstova metodičkih predložaka.

Tehnika pisanja rukopisnih slova, kao metodički element u udžbenicima, može se pojaviti u dva oblika, uspravna i kosa rukopisna slova. Koja će tehnika rukopisnih slova biti prisutna i objavljena u udžbeniku ovisi o službenom pravopisu koji je na snazi u razdoblju objavljivanja udžbenika, početnica. To je od 2013./2014. školske godine u Republici Hrvatskoj pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikolovlje „Hrvatski pravopis.“

Koncepcija početnice mora biti u skladu s razvojnim sposobnostima učenika, kognitivnim i afektivnim sposobnostima, razvojem pismenosti, svijesti o značenju pročitane, razgovoru o pročitane. Prema Budinki (2019) struktura početnice trebala bi se sastojati od metodički i likovno-grafički oblikovanih predložaka i instrumentarija koji će učenika u cijelome procesu opismenjavanja voditi ka usavršavanju čitanja i pisanja. Suvremenim pristupom metodičkog oblikovanja udžbenika primarnog obrazovanja početnog čitanja i pisanja unaprjeđuje se i sama nastava Hrvatskog jezika i proces ovladavanja početnog čitanja i pisanja. Ispravno metodički oblikovani udžbenici će uz ispravnu metodičku artikulaciju sata omogućiti učenicima usvajanje odgojno-obrazovnih ishoda. Učitelj ima temeljnu ulogu u ostvarivanju odgojno-obrazovnih ishoda početnoga opismenjavanja u nastavnome procesu. Svojim individualiziranim pristupom i uvažavanjem različitih predznanja čitanja i pisanja, usklađenih s određenim vremenskim razdobljem, mora pružiti svim učenicima mogućnost ovladavanja navedenim temeljnim školskim vještinama.

5.3. Likovno – grafičko oblikovanje udžbenika

Udžbenik osim metodičkog oblikovanja, da bi se svrstao u kategoriju kvalitetnog udžbenika, mora zadovoljiti i zahtjeve likovno-grafičkog oblikovanja. Uz likovno se grafičke elemente povećava i upotrebljivost udžbenika u pedagoškom, znanstvenom, psihološkom i metodičkom pogledu.

Pravilnikom su o udžbeničkom standardu te članovima stručnih povjerenstava za procjenu udžbenika i drugih obrazovnih materijala (MZO, 2019) predstavljeni sljedeći likovno-grafički zahtjevi statičkih elemenata:

- Učenika na daljnje učenje i poučavanje podupiru i potiču elementi vizualnog dizajna. Opseg i struktura elemenata vizualnog dizajna moraju biti usklađeni s razvojnim sposobnostima i pridonijeti kognitivnom i spoznajnom shvaćanju učenika, ali pripaziti da svojim sadržajem ne odvlače pažnju učenika koja bi trebala biti usmjerena na shvaćanje metodičkog predloška.
- Slike, grafike, ilustracije, fotografije moraju biti visoke kvalitete, čitki i sadržajno povezani, opisani nazivom i tekstom ukoliko je potrebno.
- Vizualno sučelje mora biti dosljedno strukturirano, mora poticati učenike na spoznavanje sadržaja, omogućiti im razumijevanje pomoću kojega svojim kognitivnim i spoznajnim mogućnostima ulaze u komunikacijski odnos i povezuju se sa sadržajem.

Teorijom likovnosti i tipografijom uočavaju se odnosi u prostoru pisanja i teksta, veličine slova, crtovlja, ilustracija, raznih tipova slova i grafičkog materijala (Budinski, 2019). S obzirom na navedeno, likovno-grafičko oblikovanje početnica uistinu je zahtjevno i izazovno jer je potrebno tekstualne, ali i slikovne prikaze oblikovati u skladu s metodikom početnog čitanja i pisanja. Usklađenost tekstualnog i likovnog sadržaja udžbenika mora biti prilagođeno izvođenju nastavnog procesa početnog opismenjavanja, dakle nastavnim etapama nastave. Analiziranje izgleda slova u početnici te smjera pisanja slova čini vizualno uporište učenja čitanja i pisanja koje je ključan postupak u stjecanju grafomotoričkih vještina potrebnih za početno pisanje. Umijeće oblikovanja teksta i likovnih prikaza (ilustracija), povezano je s usvajanjem vještina čitanja i pisanja.

6. Nastava početnog čitanja i pisanja s ciljem početnoga opismenjavanja

Nastava početnog opismenjavanja osnovni je element i sastavnica nastave učenja i poučavanja materinskog, odnosno hrvatskoga jezika. Kao i ostali nastavni predmeti, izvođenje nastave početnog čitanja i pisanja i njezinih ciljeva, ishoda, sadržaja, uvjeta i vrednovanja propisano je i definirano *Kurikulumom nastavnog predmeta Hrvatski jezik* (NN 10/ 2019). Razvijena fina motorika, prisustvo i razvijenost fonološke svjesnosti, unutarnja motivacija, jezično predznanje i aktivno sudjelovanje učenika u nastavi početnog čitanja i pisanja dovodi do

uspješnog ovladavanja temeljnim jezičnim vještinama i sposobnostima, čitanjem i pisanjem. Nastava početnog opismenjavanja je podloga za učenje ostalih nastavnih predmeta, odnosno cjelokupnog obrazovanja pojedinaca.

Osim znanja, prisutnosti i sudjelovanja učenika u nastavnom procesu, vrlo važnu ulogu u uspješnom ostvarenju nastave početnog opismenjavanja ima učitelj. Učitelj bi kao stručna i kompetentna osoba za organizaciju i izvođenje nastave Hrvatskoga jezika prema Beženu i Reberskom (2014) trebao imati i koristiti stručno znanje za oblikovanje odgojno-obrazovnog procesa početnog opismenjavanja te znanje, sposobnosti i vještine iz metodike početnog čitanja i pisanja. Svaki učitelj stručnim znanjem može i mora oblikovati i organizirati nastavu čitanja i pisanja koristeći pritom znanstveno utemeljenje, a ono uključuje osnovna lingvistička znanja, znanja psihologije, grafemike, tipografije, teorije likovnosti te fiziologije i ostalih znanosti koje uzajamno djeluju s početnim čitanjem i pisanjem. Učitelj i učenik uzajamni su činitelji nastave početnog opismenjavanja.

„Pri osmišljavanju nastave potrebno je odrediti temeljene jezične kompetencije, identificirati njihove osnovne komponente te odrediti standard sadržaja koji će omogućiti stjecanje tih kompetencija“ (Budinski, Kolar Billege, Ivančić, Mijić, Puh Malogorski, 2020, str. 15). Nastava početnog čitanja i pisanja po strukturi nastavnih jedinica, slijedu izvođenja aktivnosti, strategijama, modelima, postupcima i metodama, posebna je u odnosu na nastavu jezika i jezičnog izražavanja, književnosti i stvaralaštva te kulture i medija (Budinski, 2019).

6.1. Metode u nastavnom procesu razvoja pismenosti

Metodikom početnog čitanja i pisanja oblikuje se izvođenje cjelokupnog nastavnog procesa početnog opismenjavanja, njome se izgrađuju etape, strategije, metode, postupci i koraci u nastavi. Učitelj zna da se uz opće nastavne metode kao što su govorna metoda, metoda slušanja, čitanja, pisanja, demonstriranja, crtanja, praktičnoga rada i medijska metoda, koriste i trebaju provoditi posebne metode početnog čitanja i pisanja. Provođenje globalne i analitičko-sintetičke metode prema Beženu i Reberskom (2014) odgovarajući je pristup nastavi početnog čitanja i pisanja, ali i konzistentno oblikovanje nastave. Kombinacijom globalne i analitičko-sintetičke metode dolazimo do oblikovanja integriranog pristupa koji „uzima u obzir prirodu jezika te povezuje aktivnosti u procesu stjecanja znanja početnog čitanja i pisanja. Osim toga, povezuju se sadržaji različitih nastavnih predmeta“ (Mendeš, 2009, str. 11). Integriranim pristupom učitelji uz

interakciju s učenicima uspijevaju povezano učiti i poučavati određeni sadržaj, ali iz različitih perspektiva. Integracijom se kvaliteta nastavnog procesa i usvajanja odgojno-obrazovnih ishoda podiže.

Već spomenuti autori (Bežen i Reberski, 2014) globalnu metodu, posebnu metodu u području početnog čitanja i pisanja, definiraju kao metodu čitanja u kojoj se vizualna percepcija učenika i svjesnost slike određenog predmeta ili radnje povezuje s riječima ili rečenicama koje odgovaraju predmetima i opisuju predmete ili radnje sa slike. Učenik u globalnoj metodi ne rastavlja na slova, nego ju analizira i razumije u cijelosti, kao cjelinu. Dakle, u globalnoj se metodi ne izvode analiza i sinteza slova. Čitanje je tada polazište u kojemu učenici vizualno percipiraju riječ, doživljavaju je kao vizualnu sliku u cijelosti te je to podloga za razvijanje svijesti o značenju iste riječi. Globalna se metoda koristi u pripremnom razdoblju čitanja i pisanja i na početku savladavanja čitanja i pisanja formalnih slova, ali uz sav potreban materijal (razredna slovarica i početnica). U procesu se globalne metode vizualnom percepcijom i proučavanjem slika povezuju riječi i njihov smisao, značenje. Ovim se postupkom razvijaju kognitivne sposobnosti učenika, ali i afektivne. Prilikom korištenja globalne metode važno je uvažiti načelo postupnosti kojim se polazi od jednostavnijeg prema složenijem, što znači da će metodički predlošci biti prvotno kratke riječi, a nakon toga rečenice. „Učenje čitanja globalnom metodom metodički je poželjan uvod u učenje analitičko-sintetičkom metodom koje slijedi nakon primjene globalne metode“ (Bežen i Reberski, 2014, str. 53).

Slika 3. Prikaz globalne metode u predlošku početnice *Trag u riječi* (Preuzeto iz *Trag u riječi. Radna početnica za 1. razred osnovne škole - 2. dio*, V. Budinski, M. Kolar Billege, G. Ivančić, V. Mijić, N. Puh Malogorski, 2020, Profil Klett str. 4-5).

Slika 3. prikazuje udžbenički predložak primjeren usvajanju početnog čitanja i pisanja te proučavanjem njegova sadržaja, tekstualnog i likovnog, može se prepoznati primjena globalne metode. Uz ilustracije predmeta, životinje i ljudskog bića napisan je njihov naziv. Učenik koristeći ovaj predložak prvo primjećuje cjelokupnu sliku napisane riječi koju u sljedećoj etapi povezuje s njezinim značenjem pomoću ilustracije iste riječi.

Analitičko-sintetička metoda je posebna metoda nastave koja je zahtjevnija od globalne metode i učenicima treba dulje da je usvoje jer objedinjuje sve pozitivne i korisne karakteristike analitičkih i sintetičkih metoda. „Polazište ove metode su izgovorene riječi ili rečenice, tj. smislene govorne cjeline“ (Mendeš, 2019, str. 5). Autor opisuje analitičko-sintetičku metodu prvenstveno glasovnom jer se prije učenja i poučavanja slova, odnosno pisanja, usvaja glas analizom izgovorene riječi, skupine glasova. Ova je metoda analitička jer se u njoj analizira, promatra,

dekodira, prepoznaje i raščlanjuje određeni glas ili slovo koje se naknadno traži u više riječi koje se nalaze u drugim priloženim riječima. Slušajući i promatrajući pročitane i napisane riječi učenici uočavaju, primjećuju, pamte izgovor i grafički izgled i oblikovanje slova te na temelju toga prelaze na precrtavanje tih slova, izradu slova od različitih konkretnih materijala i na samome kraju, uz pomoć vizualnog uporišta, pišu slovo. Na samome kraju analitičko-sintetičke metode, sintezom se povezuju sva slova prvotne riječi te je i samostalno pišu. Kako bi dijete moglo koristiti sintetičku metodu, potrebno je da on analizirajući i povezujući riječi, poznaje sva slova koja povezuje. Sukladno tome, učenik ponavlja proces kroz cijelu sadržajnu i vremensku dimenziju dok u potpunosti ne nauči sva slova abecede, ne krene povezivati slova u riječi i rečenice kao smislene cjeline i na samome kraju ne počne samostalno oblikovati tekstove.

Slika 4. Prikaz analitičko-sintetičke metode u predlošku početnice *Trag u riječi* (Preuzeto iz *Trag u riječi. Radna početnica za 1. razred osnovne škole - 2. dio*, Budinski, Kolar Billege, G. Ivančić, V. Mijić, N. Puh Malogorski, 2020, Profil Klett, str. 106-107).

Slika 4. prikazuje udžbenički predložak primjeren usvajanju početnog čitanja i pisanja, učenju formalnih slova. Proučavanjem njegova sadržaja, prepoznaje se primjena analitičko-sintetičke metode. Učenici rastavljaju riječi na glasove, a nakon toga glasove ponovno povezuju u cjelinu, riječ.

6.2. Metodičke strategije učenja i poučavanja početnog čitanja i pisanja

„Za posredovanje sadržaja potrebno je izabrati prikladne metode, postupke i strategije poučavanja, a to se postiže metodičkim pristupom koji uvažava spoznaje svih supstratnih znanosti opće i pojedinačnih metodika“ (Kolar Billege, 2016, str. 107). Učitelj je primoran ovladati metodičkim strategijama učenja i poučavanja prije samog izvođenja nastavne početnog čitanja i pisanja kako bi određene etape i situacije nastavnog sata bile učenicima pogodne za usvajanje

sadržaja. Metodičke strategije su načini organiziranja i vođenja nastavnog procesa, ali koji moraju biti u skladu s metodama i postupcima učenja i poučavanja. Bežen i Reberski (201, str. 32-36) navode i opisuju sastavnice izvedbenih strategija početnog čitanja i pisanja.

Motiviranje učenika za početno čitanje i pisanje obuhvaća govornu, vizualnu i glazbenu motivaciju učenika za početno čitanje i pisanje.

Vremenski okvir jedinice poučavanja početnog čitanja i pisanja na hrvatskom jeziku koji predstavlja vremensko razdoblje potrebno za svladavanje početnoga čitanja i pisanja.

Izbor tehnike početnog čitanja i pisanja: pisanje promjenljivim pritiskom ili pisanje ujednačenim pritiskom.

Skupni i individualni pristup učenju/poučavanju početnog čitanja i pisanja objedinjuje izvođenje nastave skupnim proučavanjem, a individualni uvažava razlike sposobnosti učenika u usvajanju početnog opismenjavanja.

Primjerenost poučavanja predznanja učenika objašnjava razinu učenikove sposobnosti i usvojenosti vještina čitanja i pisanja koje se prema Budinski i Kolar Billege (2011) dijele u kategorije čitača, nečitača i polučitača.

Govorne predvježbe temelj su u usvajanju osnovne jezične kompetencije, čitanja.

Grafomotoričke predvježbe provode se prije početka učenja pisanja, temeljna su podloga za usvajanje osnovne jezične kompetencije.

Globalno čitanje riječi je početno čitanje učenika povezujući riječ u cijelosti i ilustraciju riječi koja omogućuje njezino shvaćanje, koristi se prije i na samome početku učenja formalnih slova.

Poredak učenja/poučavanja vrsta školskih slova predstavlja redoslijed učenja čitanja i pisanja formalnih i rukopisnih školskih slova.

Zajedničko učenje čitanja i pisanja školskih formalnih velikih i malih slova predstavlja redoslijed učenja velikih pa potom malih formalnih školskih slova.

Zajedničko učenje čitanja i pisanja rukopisnih velikih i malih slova predstavlja redoslijed učenja velikog rukopisnog pa potom malog rukopisnog slova.

Osjetilna interiorizacija glasova/slova predstavlja slušnu ili auditivnu, vizualno-grafičku i dodirnu ili taktilnu percepciju glasova/slova.

Prijenos glasa u slovo obuhvaća prepoznavanje glasa s grafičkim znakom (slovom) koji je potrebno prikazati različitim oblicima vizualnog uporišta.

Ovladavanje prostorom pisanja definiramo kao sposobnost učenika da pri početnom pisanju smjeste slova u crtovlje.

Izbor okomitih ili kosih slova u učenju/poučavanju pisanja obuhvaća sljedeće elemente: razvijena fina motorika za držanje tijela, pisaljke i bilježnice te čimbenike kontrole nagiba slova.

Izbor alternativnih formalnih i rukopisnih slova označava slijed usvajanja formalnih školskih slova.

Slijed slova u poučavanju početnog čitanja i pisanja određeno je artikulacijskim, grafičkim, frekvencijskim i kontrastnim načelom.

Modeli učenja slova/glasova u početnom čitanju i pisanju su monografski, skupni, kombinirani i kompleksni model.

Učenje/poučavanje slova uz pomoć vizualnog uporišta pri kojemu učenici proučavaju vizualno uporište, analiziraju njegov izgled te pomoću strelica koje ukazuju na slijed pisanja slova pišu slovo.

Učenje slova pomoću predteksta (tekstualnog predloška) prilikom kojega se uči novo slovo uz nepoznato slovo. U metodičkim metatekstovima učenicima su napisana poznata slova.

Povezivanje glasova u početnom čitanju odnosi se na učenje čitanja te nije izravno povezano s pisanjem.

Povezivanje rukopisnih slova u slijedu pisanja (veze među slovima) predstavlja učenje veza kojim se spajaju slova u riječi pri pisanju te razmaku odvajanja riječi.

Čitanje i pisanje riječi predstavlja vladanje temeljnim jezičnim sposobnostima, čitanjem i pisanjem riječi i shvaćanje njihova značenja i smislenosti.

Čitanje i pisanje rečenica - učenik nakon pisanja i čitanja riječi, povezuje nekoliko riječi u smislenu cjelinu, rečenicu.

Čitanje i pisanje teksta predstavlja sposobnost samostalnog pisanja teksta, odnosno spajanja rečenica u smislenu tekstualnu cjelinu.

Izrada metodičkih artefakata ručna je izrada grafemskog izgleda slova napravljena od različitih materijala i pomaže učeniku da ostvare osjetilnu interiorizaciju glasova.

Vježbanje čitanja i pisanja su temeljna podloga za dugoročno pamćenje slova. Obuhvaćaju vježbe globalnog čitanja, slušanja, čitanja slova, riječi, rečenica i teksta, pisanja riječi, rečenica i kratkih sastavaka, pisanja formalnih i rukopisnih slova u crtovlju, izrade metodičkih rukotvorina.

Praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje rezultata pouke u početnom čitanju i pisanju predstavlja promatranje, analiziranje i vrednovanje usvojenosti jezičnih vještina čitanja i pisanja.

Povezivanje početnog čitanja i pisanja s poukama o književnosti i medijskim izražavanjem predstavlja strategiju u kojoj se jezične vještine usvajaju međudjelovanjem područja književnosti i medijske kulture.

Povezivanje početnog čitanja i pisanja s poukama o zakonitostima i strukturi jezika podrazumijeva svijest učenika o strukturi i važnosti jezičnih djelatnosti u međuljudskoj komunikaciji.

Struktura početnice označava strukturu sekundarnoga izvora znanja. Ona je vrlo važna jer je sadržajem usklađena s metodičkim stupom metodike Hrvatskooga jezika i početnoga opismenjavanja.

Struktura radne bilježnice i pisanke, osobne i razredne slovarice omogućuje učinkovito ovladavanje početnog opismenjavanja jer prati strukturu početnice.

Digitalna početnica i druga pomoćna izdanja obuhvaćaju čitanje i pisanje pomoću digitalnoga svijeta (Bežen i Reberski, 2014).

Povezivanjem nekoliko sastavnica izvedbenih strategija u isto vrijeme, ali i primjena samo jedne za planiranje i provođenje nastavnih etapa, postiže se odgovarajući način izvedbe nastave početnog čitanja i pisanja.

6.3. Struktura nastavnoga sata početnog čitanja i pisanja

„Nastavna jedinica zapravo je konkretan čin u cjelini, koji ima svoj naziv (tema) i ciljeve koji određuju njegov sadržajni i vremenski tijek“ (Bežen, 2008, str. 217). Dakle, nastavna jedinica jest temeljna sadržajno i vremenski strukturirana cjelina nastavnog procesa početnog opismenjavanja. Ona uz nastavnu etapu i nastavnu situaciju predstavlja razinu, odnosno glavnu sastavnicu metodičkoga čina. Nastavne jedinice izvode se u skladu s jednom ili kombinacijom više metodičkih strategija navedenim u prethodnom poglavlju. S obzirom na teško zadržavanje učenikove pažnje u prvome razredu, potrebno je izmjenjivati više metodičkih situacija, postupaka i aktivnosti kako bi se učenici uspjeli usmjeriti na sadržaj učenja i poučavanja. Vremensko trajanje jedne nastavne jedinice uobičajeno se provodi u trajanju od jednoga nastavnog sata (45 minuta), no u nastavi početnog čitanja i pisanja nastavne se jedinice najčešće odvijaju u dva nastavna sata. (Bežen i Reberski, 2014). Bežen i Reberski (2014) uz navedeno, dijele nastavne jedinice na pripreme vježbe, učenje i poučavanje novih sadržaja, interpretaciju književnih, filmskih i kazališnih djela, vježbanje i ponavljanje te provjeravanje stečenih znanja i vještina. Iz ove podjele nastavne jedinice na sadržajno-strukturne skupine, važno je da i nastavne jedinice u udžbenicima i početnicama moraju biti obrađeni i oblikovani u skladu s njima kako bi se odgojno-obrazovni ciljevi i ishodi ostvarili u potpunosti.

6.3.1. Učenje školskih formalnih slova

Ustrojstvo nastavne jedinice svakog odgojno-obrazovnog čina i metodičkoga čina početnog čitanja i pisanja formalnih slova prema Beženu i Reberskom (2014) trebalo bi biti koncipirano sljedećim nastavnim etapama i situacijama:

- Uvodna motivacija – kognitivna i afektivna priprema učenika za učenje novoga slova/glasa
 - verbalna (leksička, fonetska, gramatička, priča ili scenski prikaz)
 - likovna (ilustracije u početnici)
 - glazbena
- Čitanje zadanoga velikog i malog formalnog slova – percepcija grafemskog izgleda slova prepoznavanje položaja u riječima
 - globalno čitanje kraćih riječi
 - slušanje nekoliko riječi i skupova riječi u kojima se nalazi odgovarajuće slovo/glas

- najava učenja novoga i nepoznatoga slova/glasa
- provođenje glasovne analize i sinteze
- prisjećanje i osmišljavanje riječi koje počinju, završavaju odgovarajućim slovom
- Prijenos glasa u slovo – proces pisanja školskih formalnih slova
 - grafičko analiziranje i promatranje izgleda malih i velikih formalnih slova
 - crtanje ili oblikovanje malih i velikih formalnih slova
- Čitanje riječi i kraćega teksta – vježba i ponavljanje čitanja tekstova u kojima se nalazi odgovarajuće slovo, već naučeno slovo
 - čitanje riječi i slikopriča u početnici
 - čitanje cjelovitih rečenica

6.3.2. Učenje školskih rukopisnih slova

Nakon savladanoga čitanja i pisanja školskih formalnih slova, učitelji poučavaju učenike pisanju rukopisnih slova. U razdoblju učenja rukopisnih slova učenici se posvećuju učenju vlastitoga rukopisa. Struktura nastavne jedinice učenja rukopisnih slova sastoji se od sljedećih nastavnih etapa i situacija (Bežen i Reberski, 2014):

- Priprema – uvodna motivacijska priprema metodičkog predloška
 - emocionalno – kognitivna motivacija
 - lokalizacija teksta
 - izražajno čitanje teksta
 - emocionalno izražajna stanka
 - izražavanje doživljaja i razumijevanja teksta
 - sinteza
- Grafička obrada slova
 - promatranje izgleda velikoga i maloga rukopisnog slova
 - usporedba rukopisnoga slova s formalnim školskim slovom
 - učitelj demonstrira pisanje velikoga i maloga rukopisnog slova
 - učenici pišu rukopisno veliko i malo slovo u slobodnome prostoru
 - pisanje velikoga i maloga rukopisnog slova u crtovlju

- pisanje riječi i rečenica u kojima se pojavljuje zadano rukopisno slovo
- Čitanje teksta
- Stvaralački rad

7. Metodologija istraživanja

7.1. Cilj

Cilj ovoga istraživanja bio je utvrditi zastupljenost pojedinih funkcionalnih stilova, književnih vrsta tekstova te tematike metodičkih predložaka u udžbenicima Hrvatskoga jezika za prvi i drugi razred osnovne škole.

7.2. Postupak

Istraživanje je provedeno u lipnju akademske godine 2021./2022. U istraživanju su metodom analize sadržaja proučeni udžbenici Hrvatskoga jezika za prvi i drugi razred osnovne škole, udžbenici *Prvi trag*, *Trag u riječi*, *Trag u priči*, *Trag u priči 2* ovih autora: Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G., Mijić, V. i Puh Malogorski, N., nakladnika Profil Kletta i *Pčelica 1* i *Pčelica 2* autora: Ivić, S. i Krmpotić, M. nakladničke kuće Školske knjige. Analizom metodičkih predložaka sveukupno iz četiri udžbenika, utvrđen je postotni udio zastupljenosti funkcionalnih stilova, književnih vrsta te tematika tekstova.

7.3. Uzorak

Istraživanje je provedeno na uzorku udžbenika/početnica dviju izdavačkih kuća za nastavni predmet Hrvatski jezik u prvom i drugom razredu primarnoga obrazovanja. Analizirani su i proučeni svi tekstovi iz obje početnice za prvi i drugi razred osnovne škole ($N=454$). Uzorak ovoga istraživanja činilo je 207 tekstova početnica *Prvi trag*, *Trag u riječi*, *Trag u priči*, *Trag u priči 2* ovih autora: Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G., Mijić, V. i Puh Malogorski, N., nakladnika Profil Kletta. *Pčelica 1* i *Pčelica 2* su radni udžbenici autora Ivić, S. i Krmpotić, M. koji su činili preostalih 247 tekstova nakladničke kuće Školske knjige.

Proučavane uzorke predstavljale su sljedeće početnice:

- Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G., Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2020). *Prvi trag*. Radna početnica za 1. razred osnovne škole – 1. dio. Ivančić, G. (ur.). Zagreb: Profil Klett.
- Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G., Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2020). *Trag u riječi*. Radna početnica za 1. razred osnovne škole – 2. dio. Ivančić, G. (ur.). Zagreb: Profil Klett.

- Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G., Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2020). *Trag u priči*. Radna početnica za 1. razred osnovne škole – 3. dio. Ivančić, G. (ur.) Zagreb: Profil Klett.
- Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G., Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2020). *Trag u priči 2*. Radni udžbenik Hrvatskoga jezika za 2. razred osnovne škole – 1. dio. Ivančić, G. (ur.) Zagreb: Profil Klett.
- Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G., Mijić, V., Puh Malogorski, N. *Trag u priči 2*. Radni udžbenik Hrvatskoga jezika za 2. razred osnovne škole – 2. dio. Ivančić, G. (ur.) Zagreb: Profil Klett.
- Ivić, S. i Krmpotić, M. (2019). *Pčelica 1*. Radna početnica hrvatskog jezika u prvom razredu osnovne škole – 1. dio. Lončarić, J. (ur.) Zagreb: Školska knjiga.
- Ivić, S. i Krmpotić, M. (2019). *Pčelica 1*. Radna početnica hrvatskog jezika u prvom razredu osnovne škole – 2. dio. Lončarić, J. (ur.) Zagreb: Školska knjiga.
- Ivić, S. i Krmpotić, M. (2020). *Pčelica 2*. Radna početnica hrvatskog jezika u drugom razredu osnovne škole – 1. dio. Lončarić, J. (ur.) Zagreb: Školska knjiga.
- Ivić, S. i Krmpotić, M. (2020). *Pčelica 2*. Radna početnica hrvatskog jezika u drugom razredu osnovne škole – 2. dio. Lončarić, J. (ur.) Zagreb: Školska knjiga.

7.4. Problemi i hipoteze

1. problem

Ustanoviti postotni udio tekstova pojedinih književnih vrsta u ukupnom uzorku analiziranih tekstova u početnicama Hrvatskoga jezika u prvom i drugom razredu osnovne škole.

1. hipoteza

Poezija je najzastupljenija književna vrsta, odnosno tekstna vrsta u analiziranim metodičkim predlošcima.

2. problem

Ustanoviti postotni udio tekstova pojedinih funkcionalnih stilova u ukupnom uzorku analiziranih tekstova u početnicama Hrvatskoga jezika u prvom i drugom razredu osnovne škole.

2. hipoteza

Književnoumjetnički stil je najzastupljeniji funkcionalni stil u analiziranim metodičkim predlošcima.

3. problem

Ustanoviti udio tekstova s obzirom na tematiku u ukupnom uzorku analiziranih tekstova u početnicama Hrvatskoga jezika u prvom i drugom razredu osnovne škole.

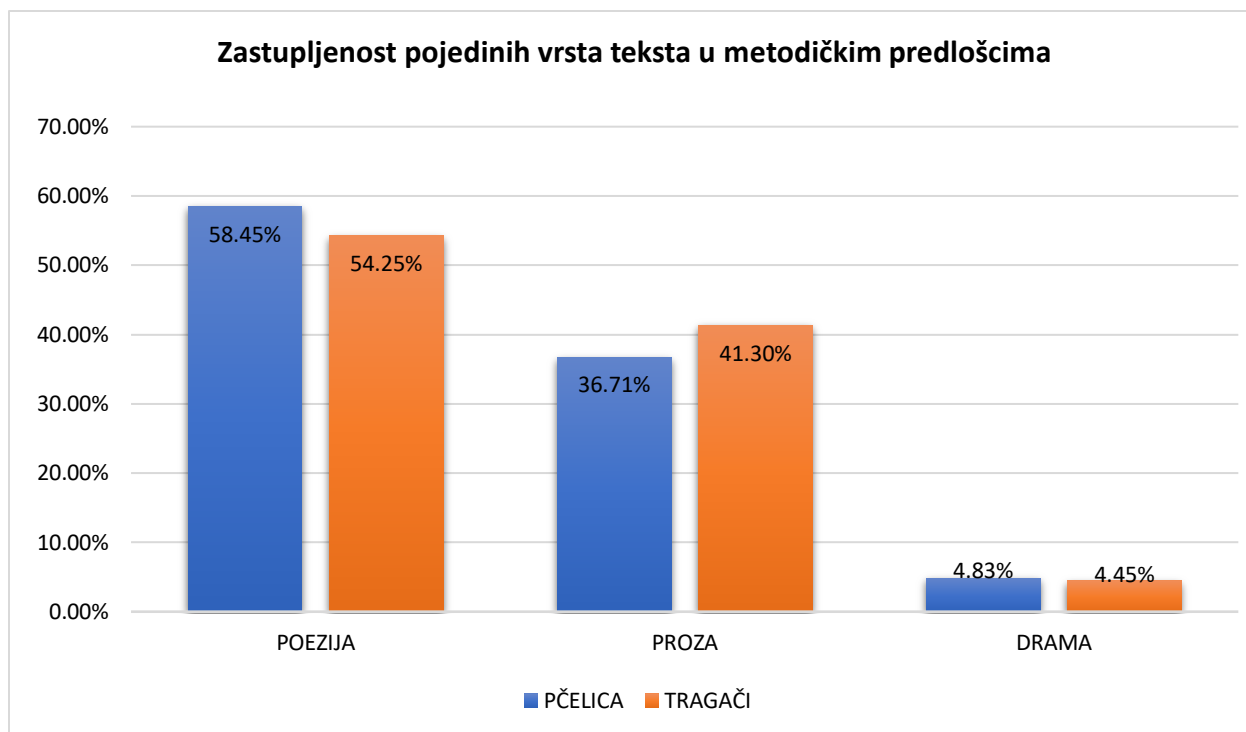
3. hipoteza

S obzirom na to da početnice Hrvatskoga jezika ostvaruju u najvećoj mjeri međupredmetnu korelaciju s Prirodom i društvom, najzastupljenije teme su povezane s prirodom.

8. Rezultati istraživanja i interpretacija rezultata

Tablica 1. Prikaz postotnog udjela pojedinih vrsta tekstova u udžbenicima

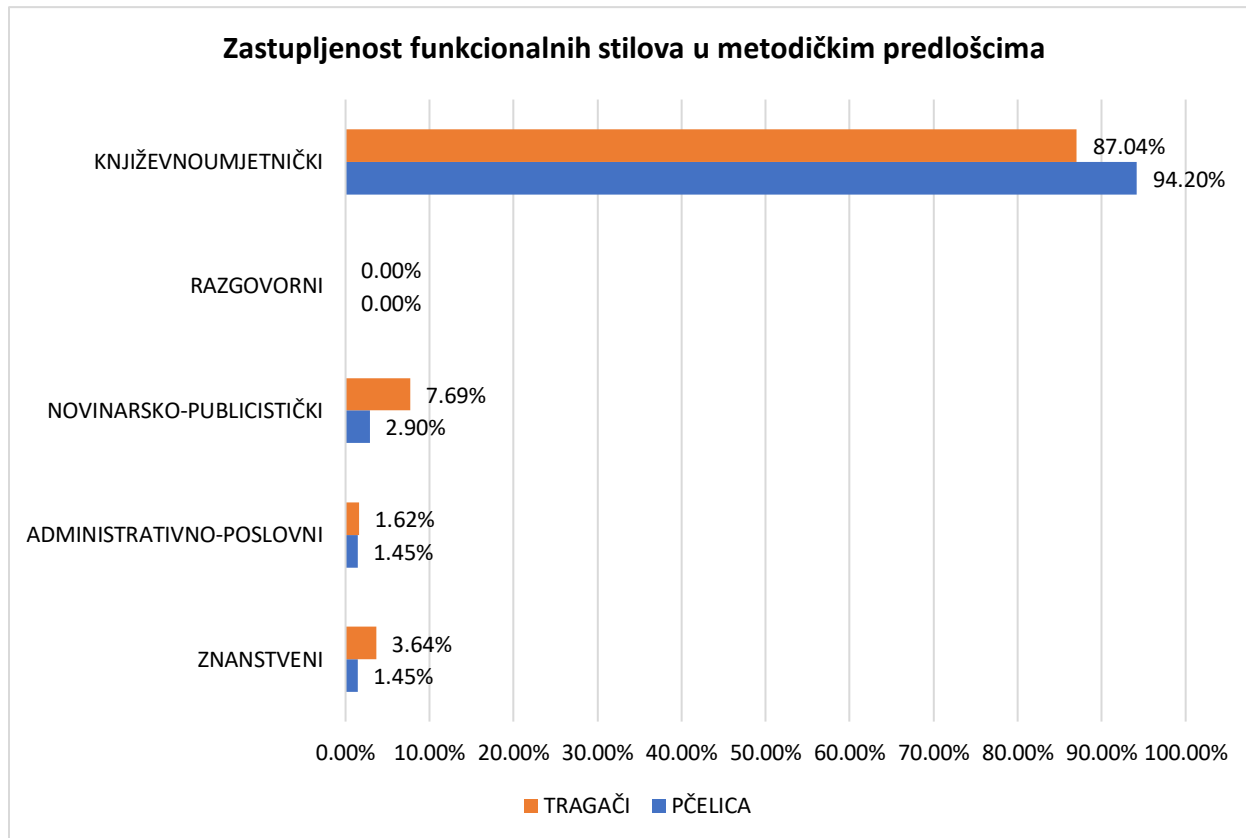
VRSTA TEKSTA	Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G. Mijić, V., Puh Malogorski, N. – <i>Prvi trag, Trag u riječi, Trag u priči, Trag u priči 2</i> (PROFIL KLETT)	Ivić, S. i Krmpotić, M. – <i>Pčelica 1, Pčelica 2</i> (ŠKOLSKA KNJIGA)
POEZIJA	58,45%	54,25%
PROZA	36,71%	41,30%
DRAMA	4,83%	4,45%

Slika 5. Grafički prikaz postotnog udjela pojedinih vrsta tekstova s obzirom na udžbenike različitih autora.

Proučavanjem prikazanoga dijagrama može se ustanoviti da ne postoji znatna razlika u postotnom udjelu zastupljenosti pojedinih vrsta tekstova u udžbenicima *Tragači* i *Pčelica*, no analizirajući grafički prikaz može se zaključiti da postoji znatna razlika u postotnom udjelu poezije i drame. Dramski tekstovi (metodički predlošci) u ovome istraživanju čini najmanje zastupljenu vrstu teksta u analiziranim udžbenicima. Od ukupnog broja metodičkih predložaka ($N=454$) dramu čini 21 tekst, 10 dramskih tekstova kod *Pčelice* te 11 dramskih tekstova kod *Tragača*.

U ovome istraživanju se osim utvrđivanja postotnog udjela pojedinih tekstnih vrsta, ustanovio i postotni udio funkcionalnih stilova u ukupnom uzorku analiziranih tekstova u početnicama Hrvatskoga jezika u prvom i drugom razredu osnovne škole. Metodički metatekstovi analiziranih udžbenika pisani su jednim od sljedećih funkcionalnih stilova: znanstveni stil, administrativno poslovni, novinarsko-publicistički, književnoumjetnički ili razgovorni stil (Silić, 2006). Dobivenim rezultatima ustanovljen je najzastupljeniji funkcionalni stil (književnoumjetnički funkcionalni stil). Time potvrđujemo drugu hipotezu.

Slika 6. Grafički prikaz postotnog udjela pojedinih funkcionalnih stilova u udžbenicima s obzirom na izdavačke kuće.

Književnoumjetničim funkcionalnim stilom (Slika 6) pisano je 94,20% tekstova u udžbeniku *Pčelica*, dok je u udžbeniku *Tragači* književnoumjetničkim stilom pisano 87,04% tekstova. Ne postoji znatna razlika u postotnim udjelima u navedenim udžbenicima, no vidljiva je velika razlika u postotnom udjelu pojedinih funkcionalnih stilova. Razlika koja je u udžbenicima različitih autora vidljiva jest da se u tekstovima udžbenika *Tragači* nalazi veći broj tekstova pisanih novinarsko-publicističkim stilom. Novinarsko-publicističkim stilom u *Tragačima* pisano je 19 tekstova. Udžbenik *Pčelica* ima šest tekstova novinarsko-publicističkoga stila. Također, može se primijetiti da razgovornim funkcionalnim stilom nije pisan nijedan metodički predložak.

Postavljanjem posljednje, treće hipoteze ovoga istraživanja, analizirani su tekstovi s obzirom na pojedine teme. Rezultati su pokazali udio zastupljenosti metodičkih predložaka u udžbenicima s obzirom na teme: život djece, život odraslih, životinje, voće i povrće, priroda

(prirodne pojave, godišnja doba), doba dana i dani u tjednu, blagdani i praznici, osjećaji, prijateljstvo, obiteljski život, ponašanje i međuljudski odnosi, predmeti iz svakodnevnice, obveze i osobne potrebe, domoljublje, tehnologija i izumi, sport, škola (slova, brojevi, riječi), promet (znakovi, ulice, grad), snovi i mašta, zanimanja, kulturne ustanove te glazba.

Zastupljenost navedenih tema u ukupnom zbroju udžbenika prikazana je u Tablici 2.

Tablica 2. predstavlja prikaz postotnog udjela pojedinih tema u ukupnom korpusu udžbenika.

Grabec i Krcivoj (2017) pod mentorstvom doc. dr. sc. Martine Kolar Billege na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu provele su istraživanje *Jesu li teme metodičkih predložaka u udžbenicima jednako poticajne za djevojčice i dječake?* Navedenim istraživanjem se proučavalo djeluje li tematika metodičkih predložaka jednako motivirajuće na razvoj čitalačkih sposobnosti djevojčica i dječaka. Dobiveni rezultati istraživanja ukazuju na to da su najzastupljenije teme metodičkih predložaka one za koje su djevojčice pokazale znatno veći interes nego dječaci. Među njima su teme život djece i priroda čija je zastupljenost prikazana i u ovome istraživanju. Osim navedenoga, potvrđeno je da su u analiziranim metodičkim predlošcima zastupljenije one teme koje s obzirom na interes prema pojedinim temama djeluju više motivirajuće na djevojčice, nego na dječake.

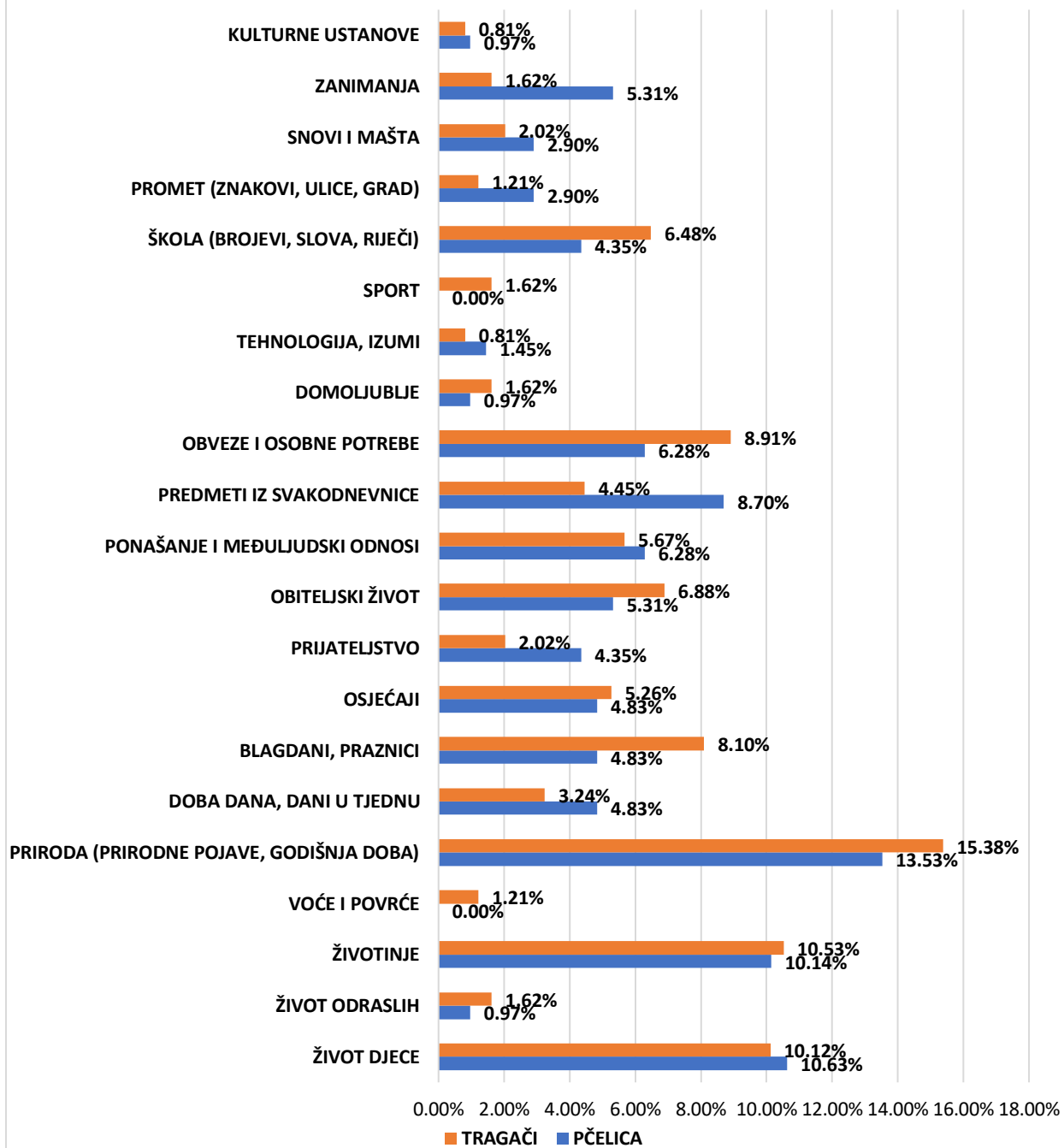
Tablica 2. Prikaz postotnog udjela pojedinih tema u ukupnom korpusu udžbenika (prema Grabec i Krcivoj, 2017) pod mentorstvom doc. dr. sc. Martine Kolar Billege.

TEMA	%
priroda (prirodne pojave, godišnja doba)	14,54
život djece	10,35
životinje	10,35
obveze i osobne potrebe	7,71
blagdani i praznici	6,61

predmeti iz svakodnevnice	6,39
obiteljski život	6,17
ponašanje i međuljudski odnosi	5,95
škola (riječi, abeceda)	5,51
osjećaji	5,07
doba dana, dani u tjednu, mjeseci	3,96
zanimanja	3,30
prijateljstvo	3,08
snovi i mašta	2,42
promet (znakovi, ulice, grad)	1,98
život odraslih	1,32
domoljublje	1,32
tehnologija, izumi	1,10
sport	0,88
kulturne ustanove	0,88
voće i povrće	0,66
glazba	0,44
UKUPNO	100

U ukupnom korpusu analiziranih udžbenika promatranjem metodičkih predložaka utvrđeni su postotni udjeli pojedinih tema. Najzastupljenija je tema metodičkih predložaka priroda (prirodne pojave, godišnja doba) koja čini 14,54% ukupnog postotnog udjela. Život djece i životinje sljedeće su dvije teme koje dijele isti postotni udio (10,35%). Sukladno tome, može se potvrditi i 3. hipoteza, najzastupljenije teme su one teme koje su povezane sa životom djece te s prirodom. S obzirom na postotni udio slijede ih teme: obveze i osobne potrebe (7,71%), blagdani i praznici (6,61%), predmeti iz svakodnevnice (6,39%), obiteljski život (6,17%), ponašanje i međuljudski odnosi (5,95%), škola (5,51%), osjećaji (5,07%), doba dana, dani u tjednu, mjeseci (3,96%), zanimanja (3,30%), prijateljstvo (3,08%), snovi i mašta (2,42), promet (1,98%), život odraslih (1,32%), domoljublje (1,32%), tehnologija i izumi (1,10%), sport (0,88%), voće i povrće (0,66%) te glazba (0,44%).

Zastupljenost pojedinih tema u metodičkim predlošcima

Slika 7. Grafički prikaz postotnog udjela pojedinih tema u udžbenicima s obzirom na različite autore.

Grafički prikaz sa Slike 7. predstavlja postotne udjele pojedinih tema metodičkih predložaka u zadanim udžbenicima za prvi i drugi razred osnovne škole. Vidljivo je da je u udžbenicima najzastupljenija tema priroda (prirodne pojave, godišnja doba) čiji postotni udio u udžbenicima *Tragači* autora Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G., Mijić, V., Puh Malogorski, N. (Profil Klett) iznosi 15,38%, a u udžbenicima *Pčelica* autora Ivić, S. i Krmpotić, M (Školska knjiga) iznosi 13,53%. Iz dijagrama je vidljivo da su kod *Tragača* zastupljene dvije teme više (glazba, voće i povrće). Znatna je razlika u postotnom udjelu tema u tekstovima između navedenih udžbenika vidljiva u temi predmeti iz svakodnevnice. Ona je znatnije zastupljena u udžbenicima *Pčelica* (8,70%), nego u udžbenicima *Tragači* (4,45%).

9. Rasprava i zaključak

Epistemološki doprinos ovoga diplomskoga rada vidljiv je u prikazima i analizi rezultata koji upućuju i afirmiraju kulturološki pristup nastavi. Dobiveni rezultati učiteljima će biti dobar pokazatelj kako sagledati kurikuluski kontekst poučavanja te kako metodički koncipirati poučavanje temeljeno na raznovrsnosti tekstova s osobitim naglaskom na funkcionalne stilove hrvatskog standardnog jezika. Udžbenik *Tragači* omogućuje sustavno učenje jezika i koherentno povezivanje jezičnih djelatnosti govorenja, slušanja, čitanja i pisanja. U navedenom udžbeniku metodički predlošci omogućuju zahvaćanje šireg konteksta i većeg broja tema. Autori također dobro strukturiranim metodičkim instrumentarijem potiču dosezanje zadanih ishoda. Možemo zaključiti temeljem empirijskih pokazatelja da su u udžbeničkom kompletu *Tragači* reprezentativni metodički predlošci i metodički instrumentariji koji učenicima omogućuje jezični razvoj i vertikalno-spiralno učenje jezika.

Dobivenim rezultatima ovoga istraživanja kojemu je cilj bio utvrditi zastupljenost pojedinih funkcionalnih stilova, vrsta tekstova te tematike metodičkih predložaka u udžbenicima Hrvatskoga jezika za prvi i drugi razred osnovne škole potvrdile su se sve tri postavljene hipoteze. Analizom metodičkih predložaka udžbenika potvrđeno je da poezija u udžbenicima *Tragači*, ali i *Pčelica* postotnim udjelom zauzima najveći opseg tekstova u udžbenicima prvoga i drugoga razreda osnovne škole. No, u analiziranim udžbenicima mogu se pronaći u manjem udjelu zastupljenosti i metodički metatekstovi pisani u proznom obliku. Dramski tekstovi najmanje su zastupljeni metodički predlošci, no bez obzira na to, važno je da se oni pojavljuju u udžbenicima za početno opismenjavanje kako bi se učenici susreli i upoznali s različitim vrstama tekstova.

Osim postotnog udjela vrsta tekstova, proučavanjem metodičkih predložaka u udžbenicima, prikazan je i postotni udio funkcionalnih stilova kojim su pisani tekstovi. Postotni udio književnoumjetničkoga funkcionalnog stila najveći je i u ukupnom korpusu udžbenika (*Tragači* i *Pčelica*). Razgovorni funkcionalni stil hrvatskoga standardnoga jezika u analiziranim udžbenicima vidljiv je u okviru metdičg intrumentarija. Poticaji za govorenje i slušanje metodički su artikulirani u udžbenicima *Tragači*. Na taj način afirmiran je i razgovorni stil.

Metodički predlošci za početno opismenjavanje u početnicama i u udžbenicima primarnoga obrazovanja trebali bi biti u skladu s razvojnim sposobnostima učenika, njihovim jezičnim predznanjem te razvojnom pismenosti. Sadržaj metodičkih predložaka je glavno nastavno sredstvo usvajanja vještina čitanja i pisanja, a samim time i čitalačke pismenosti. Metodičkim se predlošcima ostvaruju kognitivni ciljevi nastave te je stoga vrlo važno odabrati odgovarajuće udžbenike kojima će se učenici služiti u procesu početnog opismenjavanja.

10. Literatura

1. Alerić, M. i Gazdić Alerić, T. (2013). *Hrvatski u upotrebi*. Zagreb: Profil.
2. Bežen, A. (2008). *Metodika – znanost o poučavanju nastavnog predmeta*. Zagreb: Učiteljski fakultet, Profil.
3. Bežen, A. (2007). *Metodički pristup nastavi Hrvatskog jezika u drugom razredu osnovne škole*. Zagreb: Profil.
4. Bežen, A., Budinski, V., Divković, M., Ivančić, G., Smolčić, I., Veronek Germadnik, S. (2014). *P kao početnica - metodički priručnik*. Zagreb: Profil Klett.
5. Bežen, A., Budinski, V., Kolar Billege, M. (2012). *Što, zašto, kako u poučavanju hrvatskoga jezika*. Zagreb: Profil i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
6. Bežen, A. i Reberski, S. (2014). *Početno pisanje na hrvatskome jeziku*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
7. Budinski, V. (2019). *Početno čitanje i pisanje na hrvatskome jeziku*. Zagreb: Profil Klett i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
8. Budinski, V. i Kolar Billege, M. (2011). Razine jezičnih predvještina učenika u hrvatskom jeziku na početku prvoga razreda osnovne škole (nečitač, polučitač i čitač) – inicijalno istraživanje. U A. Bežen i B. Majhut (ur.) *Redefiniranje tradicije: dječja književnost, suvremena komunikacija, jezici i dijete* (str. 89-104). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i ECNSI.
9. Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G. Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2020). *Prvi trag*. Radna početnica za 1. razred osnovne škole - 1. dio. Ivančić, G. (ur.). Zagreb: Profil Klett.
10. Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G. Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2020). *Trag u riječi*. Radna početnica za 1. razred osnovne škole - 2. dio. Ivančić, G. (ur.). Zagreb: Profil Klett.
11. Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G. Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2020). *Trag u priči*. Radna početnica za 1. razred osnovne škole - 3. dio. Ivančić, G. (ur.) Zagreb: Profil Klett.
12. Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, G. Mijić, V., Puh Malogorski, N. (2020). *Moji tragovi*
1. Metodički priručnik za učiteljice/učitelje iz Hrvatskoga jezika za 1. razred osnovne škole. Ivančić, G. (ur.) Zagreb: Profil Klett.

13. Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, V., Gordana; Mijić, Puh Malogorski, N. (2020). *Trag u priči 2*. Radni udžbenik Hrvatskoga jezika za 2. razred osnovne škole - 1. dio. Ivančić, G. (ur.) Zagreb: Profil Klett.
14. Budinski, V., Kolar Billege, M., Ivančić, V., Gordana; Mijić, Puh Malogorski, N. *Trag u priči 2*. Radni udžbenik Hrvatskoga jezika za 2. razred osnovne škole - 2. dio. Ivančić, G. (ur.) Zagreb: Profil Klett.
15. Čudina-Obradović, M. (1995). *Igrom do čitanja*. Zagreb: Školska knjiga.
16. Čudina-Obradović, M. (2000). *Kad kraljevna piše kraljeviću*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.
17. Čudina Obradović, M. (2014). *Psihologija čitanja od motivacije do razumijevanja*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
18. Grabec, A. i Krcivoj, M. (2017). *Jesu li teme metodičkih predložaka u udžbenicima jednako poticajne za djevojčice i dječake?* Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
19. Ivić, S. i Krmptić, M. (2019). *Pčelica 1*. Radna početnica hrvatskog jezika u prvom razredu osnovne škole – 1. dio. Lončarić, J. (ur.) Zagreb: Školska knjiga.
20. Ivić, S. i Krmptić, M. (2019). *Pčelica 1*. Radna početnica hrvatskog jezika u prvom razredu osnovne škole – 2. dio. Lončarić, J. (ur.) Zagreb: Školska knjiga.
21. Ivić, S. i Krmptić, M. (2020). *Pčelica 2*. Radna početnica hrvatskog jezika u drugom razredu osnovne škole – 1. dio. Lončarić, J. (ur.) Zagreb: Školska knjiga.
22. Ivić, S. i Krmptić, M. (2020). *Pčelica 2*. Radna početnica hrvatskog jezika u drugom razredu osnovne škole – 2. dio. Lončarić, J. (ur.) Zagreb: Školska knjiga.
23. Kolar Billege, M. (2016). *Odabir sadržaja poučavanja hrvatskog jezika u skladu s metodičkim pristupom*. Napredak 157 (1-2), 105-124.
24. Kolar Billege, M. (2020). *Sadržaj, ishodi i vrednovanje u Hrvatskome jeziku - metodički pristup*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
25. Kuvač, J. (2007). Uloga vrtića u razvoju jezičnih sposobnosti i predvještina. U L. Cvikić, (ur.). *Drugi jezik hrvatski: poučavanje hrvatskoga kao nematerinskoga jezika u predškoli i školi s*

posebnim osvrtom na poučavanje govornika bajaškoga romskoga : priručnik s radnim listovima. (str. 59-66). Zagreb: Profil International.

26. Malić, J. (1986). *Koncepcija suvremenog udžbenika*. Zagreb: Školska knjiga.

27. Mendeš, B. (2009). *Metodičke sastavnice početne nastave hrvatskoga jezika*. Školski vjesnik : časopis za pedagogijsku teoriju i praksu, 58 (1), 5-16.

28. Mendeš, Branimir (2008). *Počelnica hrvatskoga jezika – temeljni školski udžbenik*. U Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu 57 (1-2), 43-59.

29. *Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik* (2019). Zagreb: Narodne novine.

30. PISA (2000). *Čitalačka, matematička i prirodoslovna pismenost*. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja.

31. *Pravilnik o udžbeničkom standardu te članovima stručnih povjerenstava za procjenu udžbenika i drugih obrazovnih materijala* (2019). Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja.

32. Rosandić, D. (2005). *Metodika književnoga odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.

33. Rosandić, D. (2002). *Od slova do teksta i metateksta*. Zagreb : Profil international.

34. Silić, J. (2006). *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput.

35. Težak, S. (1996). *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

36. *Zakon o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu* (2018). Zagreb: Hrvatski sabor.

37. Wildová, R. (2014). *Initial Reading Literacy Development in Current Primary School Practice*. Procedia - Social and Behavioral Sciences 159, 334-339

Izjava o izvornosti završnog/diplomskog rada

Izjavljujem da je moj završni/diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

_____ (vlastoručni potpis studenta)